

Evaluating the desirability of urban sidewalks based on qualitative components: A case study of the pedestrian walkway on Imam Khomeini Street, Ardabil

Samad Ansari Khorasani¹ , Shahram Fattahi² , Iraj Ranjbar³

1. Department of Political Science, Ker.C., Islamic Azad University, Kermanshah, Iran. Email: s.ansarikhorasani@iau.ac.ir

2. Department of Political Science, Ker.C., Islamic Azad University, Kermanshah, Iran. Email: shahramfatahi@iau.ac.ir

3. Department of Political Science, Ker.C., Islamic Azad University, Kermanshah, Iran. Email: iranjbar@iau.ac.ir

ARTICLE INFO

Abstract

Article type:
Research Paper

Article history:

Received: December 4,
2025

Revised: January 8, 2026

Accepted: December 15,
2025

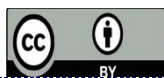
Published: June 28, 2026

Keywords:

New World Order
Historical Turn
American Decline
Geometry of Power
Active Resistance

This article explains and analyzes the dimensions of the “new world order” and the new geometry of power in the thoughts and statements of the Supreme Leader. From his perspective, the unipolar order led by the United States is a transitional and unstable period, and the world is on the verge of a “historical turn” that will be characterized by the decline of Western power and the emergence of emerging powers, especially in Asia. This fundamental transformation shapes the main question of this research: What are the characteristics of the new world order in the thoughts of the Supreme Leader? In response to this question, the research proposes the hypothesis that the main strategy outlined in the thoughts of the Supreme Leader (the Supreme Leader) is an “active and multidimensional activism” that is based on three pillars: first, “active resistance” to accelerate the decline of the hegemony remaining from the old order; second, “strengthening the components of internal power” (science, economy, culture, and defense) as a prerequisite for independence of action; and third, “establishing and strengthening strategic ties” with aligned powers and independent states to actively shape the future order. The findings of the article show that the end of the era of Western dominance is considered a definitive tradition and that Iran is not a passive actor in this transition, but an independent and proactive pole that can play a decisive role in establishing a just and multipolar order by taking advantage of the opportunities arising from the decline of the United States. This approach depicts a future in which Western hegemony gives way to cooperation and competition among multiple poles of power.

How to cite: Ansari Khorasani, S, Fattahi, S and Ranjbar, I. (2026). The geopolitical components of the new world order and the imperatives of the Islamic Republic of Iran's activism in this evolving order, inspired by the thoughts of the Supreme Leader. *Geography and Regional Planning*, 16 (2), 556-587. <https://doi.org/10.22034/jgeoq.2025.564060.43798>

© Author(s) retain the copyright and full publishing rights
DOI: <https://doi.org/10.22034/jgeoq.2025.564060.43798>

Publisher: Qeshm Institute of Higher Education

Introduction

The international system is undergoing a profound transformation, challenging the unipolar order that emerged after the Cold War and raising critical questions about the nature of the emerging "new world order." This study examines this transition through the strategic lens of the Supreme Leader of the Islamic Republic of Iran, whose thought provides a unique, critical framework for understanding global power shifts. Rejecting the prevailing Western-centric order as unjust and hegemonic, his perspective posits that the world is at a pivotal "historical turning point," characterized by the definitive decline of American hegemony and the rise of new powers, particularly in Asia. This analysis asserts that Iran is not a passive observer but an active agent in this transition. The central thesis is that Iran's strategic requirements for navigating this new order are built on a three-pronged approach: active resistance to accelerate the decline of the old hegemony, the strengthening of internal power components—science, economy, culture, and defense—to ensure sovereignty, and the forging of strategic alliances with aligned powers to actively shape a just, multipolar future. This framework envisions a world where the age of Western dominance gives way to a more balanced international system based on cooperation and the independent agency of nations.

Methodology

This qualitative, descriptive-analytical study employs Critical Theory as its research paradigm to deconstruct the Supreme Leader's strategic vision on the New World Order. The methodology relies on documentary research, utilizing primary sources—official speeches, statements, and messages of the Supreme Leader—as the core data. Data analysis is conducted through thematic analysis and discourse analysis, systematically identifying and categorizing recurring themes such as "historical turning point," "decline of America," and "active resistance." The approach is interpretivist, aiming to understand the subjective meanings and strategic implications embedded in the

discourse, rather than testing empirical hypotheses or quantifying variables.

Results and Discussion

The analysis reveals that the Supreme Leader's conceptualization of the New World Order is fundamentally rooted in a critique of the existing unipolar hegemony. The results indicate three primary findings. First, the study confirms that the current international system is perceived as inherently unjust and structurally flawed, characterized by a duality of "oppressor and oppressed." This system is deemed unsustainable, with its decline viewed not as a possibility but as a historical certainty. Second, the findings demonstrate that the emerging order is expected to be multipolar, but crucially, it must be founded on principles of justice, spirituality, and the preservation of national identities, rather than merely a redistribution of power among new hegemonies. Third, the research identifies that Iran's strategic agency is framed through a tripartite model: active resistance to accelerate the decline of the old order, internal power-building (science, economy, defense), and strategic alliances with rising powers. The discussion highlights a significant divergence from mainstream International Relations theories. While realist and liberal perspectives often view power transitions as gradual adjustments within a fixed system, the Supreme Leader's discourse posits a paradigmatic civilizational shift. This implies that Iran's role is not to reform the existing system but to actively participate in constructing an entirely new one. The emphasis on spirituality and justice introduces a normative dimension typically absent in conventional geopolitical analyses. Furthermore, the discussion underscores that this vision presents both opportunities and challenges for Iran: the opportunity to become a founding member of a new order, and the challenge of maintaining sovereignty and internal cohesion during a volatile transitional period.

Conclusion

This study confirms that the Supreme Leader's vision of the New World Order is a paradigmatic shift from a unipolar, hegemonic system to a just, multipolar structure rooted in spirituality, justice, and national sovereignty.

The findings establish that Iran's strategic agency is not passive but actively constructive, built on three pillars: active resistance to accelerate systemic decline, internal power-building in science, economy, and defense, and strategic alliances with emerging powers. This framework redefines

Ethical considerations

Following the principles of research ethics

The authors have observed the principles of ethics in conducting and publishing this scientific research, and this is confirmed by all of them.

Data Availability Statement

Data available on request from the authors.

Acknowledgements

First author: Preparation of samples, conducting experiments and collecting data, performing calculations, statistical analysis of data, analysis and interpretation of information and results, preparing a draft of the article.

Second author: Preparation of samples, conducting experiments and collecting data, performing calculations, statistical analysis of data, analysis and interpretation

Iran as a civilizational actor, not merely a state. Ultimately, the research concludes that Iran's success in shaping the future order depends on harmonizing internal resilience with proactive, principled international engagement.

of information and results, preparing a draft of the article.

Third author: Preparation of samples, conducting experiments and collecting data, performing calculations, statistical analysis of data, analysis and interpretation of information and results, preparing a draft of the article

Ethical Considerations

The authors affirm that they have adhered to ethical research practices, avoiding plagiarism, misconduct, data fabrication or falsification, and have provided their consent for this article's publication.

Funding

This research was conducted without any financial support from Payam Noor University.

Conflict of Interest

The authors declare no conflict of interest

انجمن ژئوپلیتیک ایران

فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی منطقه‌ای

شاپا چاپی: ۶۴۶۲-۲۲۲۸ شاپا الکترونیکی: ۲۱۱۲-۲۷۸۳

Homepage: <https://www.jgeoqeshm.ir/>

مؤلفه‌های ژئوپلیتیک نظم نوین جهانی و بایسته‌های کنش‌گری جمهوری اسلامی ایران با

تأکید بر رهنمودهای راهبردی مقام معظم رهبری

صمد انصاری خراسانی^۱، شهرام فتاحی^۲، ایرج رنجبر^۳

^۱. گروه علوم سیاسی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران. رایانامه: s.ansarikhorasani@iau.ac.ir

^۲. نویسنده مسئول. گروه علوم سیاسی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران. رایانامه: shahramfatahi@iau.ac.ir

^۳. گروه علوم سیاسی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران. رایانامه: iranjbar@iau.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۹/۱۳</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۱۰/۱۸</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۹/۲۴</p> <p>تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۴/۰۷</p> <p>کلیدواژه‌ها:</p> <p>نظم نوین جهانی پیچ تاریخی افول آمریکا هندسه قدرت مقاومت فعال</p>	<p>این مقاله به تبیین و تحلیل ابعاد «نظم نوین جهانی» و هندسه جدید قدرت در اندیشه و بیانات مقام معظم رهبری می‌پردازد. از منظر ایشان، نظم تک‌قطبی به رهبری آمریکا یک دوره گذار و ناپایدار بوده و جهان در آستانه یک «پیچ تاریخی» قرار دارد که با افول قدرت غرب و ظهور قدرت‌های نوظهور، به‌ویژه در آسیا، مشخص می‌شود. این تحول بنیادین، پرسش اصلی این تحقیق را شکل می‌دهد: نظم نوین جهانی در اندیشه مقام معظم رهبری دارای چه ویژگی‌هایی است؟ در پاسخ به این پرسش، تحقیق این فرضیه را مطرح می‌کند که راهبرد اصلی ترسیم‌شده در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، یک «کنش‌گری فعال و چندبعدی» است که بر سه پایه استوار است: اول، «مقاومت فعال» برای تسریع افول هژمونی باقی‌مانده از نظم قدیم؛ دوم، «تقویت مؤلفه‌های قدرت درونی» (علم، اقتصاد، فرهنگ و دفاع) به عنوان پیش‌نیاز استقلال عمل؛ و سوم، «ایجاد و تحکیم پیوندهای راهبردی» با قدرت‌های همسو و کشورهای مستقل جهت شکل‌دهی فعالانه به نظم آینده. یافته‌های مقاله نشان می‌دهد که پایان دوران سلطه غرب یک سنت قطعی تلقی شده و ایران در این گذار، نه یک بازیگر منفعل، بلکه یک قطب مستقل و کنش‌گر است که می‌تواند با بهره‌گیری از فرصت‌های ناشی از افول آمریکا، نقشی تعیین‌کننده در استقرار نظم عادلانه و چندقطبی ایفا کند. این رویکرد، آینده‌ای را ترسیم می‌کند که در آن هژمونی غرب جای خود را به همکاری و رقابت میان قطب‌های متعدد قدرت می‌دهد.</p>

استناد: انصاری خراسانی، صمد، فتاحی، شهرام و رنجبر، ایرج. (۱۴۰۵). مؤلفه‌های ژئوپلیتیک نظم نوین جهانی و بایسته‌های کنش‌گری جمهوری

اسلامی ایران با تأکید بر رهنمودهای راهبردی مقام معظم رهبری. *جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۱۶(۲)، ۵۸۷-۵۵۶. DOI:

[10.22034/jgeoq.2025.564060.43798](https://doi.org/10.22034/jgeoq.2025.564060.43798)

© نویسندگان

ناشر: موسسه آموزش عالی قشم

مقدمه

نظام بین‌الملل در طول تاریخ همواره شاهد دگرگونی‌های بنیادین در ساختار قدرت و توزیع آن بوده است. از نظم وستفالیایی مبتنی بر دولت-ملت‌ها تا رقابت‌های امپریالیستی قرن نوزدهم و سپس دو جنگ جهانی که به شکل‌گیری نظم دوقطبی در دوران جنگ سرد انجامید، هر دوره تاریخی با منطق، بازیگران و قواعد خاص خود تعریف شده است. فروپاشی دیوار برلین در سال ۱۹۸۹ و انحلال اتحاد جماهیر شوروی در سال ۱۹۹۱، نقطه عطفی بود که بسیاری از نظریه‌پردازان روابط بین‌الملل، از جمله فرانسیس فوکویاما، آن را «پایان تاریخ» و آغاز یک «نظم نوین جهانی» مبتنی بر هژمونی لیبرال دموکراسی به رهبری ایالات متحده آمریکا تلقی کردند. این نظم تک‌قطبی که با سلطه نظامی، اقتصادی و فرهنگی آمریکا بر جهان همراه بود، برای نزدیک به سه دهه، چارچوب اصلی تحلیل‌ها و سیاست‌گذاری‌های بین‌المللی را تشکیل می‌داد. با این حال، تحولات سال‌های اخیر، از بحران‌های اقتصادی غرب و مداخلات نظامی ناموفق در خاورمیانه گرفته تا ظهور قدرت‌های اقتصادی و سیاسی جدید، اعتبار و پایداری این نظم را به طور جدی به چالش کشیده است.

در میانه این تحولات پیچیده و سیال، درک و تحلیل دیدگاه‌های رهبران و استراتژیست‌های کشورهای کلیدی جهان از اهمیت بسزایی برخوردار است. جمهوری اسلامی ایران به عنوان یک بازیگر مهم منطقه‌ای با آرمان‌های فرامنطقه‌ای و تضاد ایدئولوژیک بنیادین با نظم هژمونیک غربی، همواره نگاهی منتقدانه و متفاوت به ساختار قدرت جهانی داشته است. در کانون این نگاه، اندیشه‌ها و بیانات مقام معظم رهبری، قرار دارد که طی بیش از سه دهه رهبری، با دقتی ویژه، روند تحولات جهانی را رصد کرده و چارچوبی منسجم برای درک و مواجهه با آن ارائه داده‌اند. ایشان با به کار بردن کلیدواژه‌هایی چون «پیچ تاریخی بزرگ»، «افول آمریکا»، «هندسه جدید قدرت» و «نظم جدید جهانی»، تصویری از یک دوران گذار ارائه می‌دهند که در آن، جهان از یک ساختار تک‌قطبی و ظالمانه به سمت نظامی چندقطبی و عادلانه‌تر در حرکت است.

این دیدگاه، صرفاً یک تحلیل نظری منفعلانه نیست، بلکه مبنای تدوین راهبردهای کلان جمهوری اسلامی ایران در عرصه‌های سیاست خارجی، دفاعی، اقتصادی و فرهنگی قرار گرفته است. برخلاف تحلیلی که ایران را بازیگری منزوی و تحت فشار در نظام بین‌الملل می‌بیند، اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله العالی) مبتنی بر یک «کنش‌گری فعال» برای ایفای نقش در شکل‌دهی به نظم آینده است. ایشان افول قدرت آمریکا و غرب را نه یک پدیده اتفاقی، بلکه یک «سنت الهی و تاریخی» و نتیجه منطقی عملکرد استکباری و تضادهای درونی نظام سرمایه‌داری می‌دانند. همزمان، ظهور قدرت‌های جدید در آسیا و دیگر نقاط جهان و همچنین بیداری ملت‌ها را فرصت‌هایی تاریخی برای شکستن انحصار قدرت و ایجاد یک موازنه جدید ارزیابی می‌کنند. بنابراین، درک عمیق این چارچوب فکری برای فهم سیاست‌ها و رفتارهای ایران در صحنه جهانی امری ضروری است.

مبانی نظری

اصطلاح نظریه انتقادی را مؤسسه تحقیقات اجتماعی در دانشگاه فرانکفورت ابداع کرد تا با آن جامعه‌شناسی انتقادی مورد نظر خود را از آنچه اعضای این مؤسسه به نام «نظریه سنتی» جریان غالب علوم اجتماعی می‌نامیدند، تفکیک کند (میلنر و براویت ۱۳۸۵، ۸۵). این مؤسسه که چهار دوره تاریخی متمایز را در فعالیت‌های پژوهشی خود پشت سر گذاشته،

با نام مکتب فرانکفورت شناخته شده است. این مکتب وارث سه نظریه دانسته می‌شود: نظریه ایدئولوژی و تصویر سرکوب گر و استثمارگر سرمایه‌داری را از مارکس، تردید در عقل‌گرایی و تشخیص عقلانی شدن افراطی فرهنگ و علم مدرن را از ماکس وبر و این ایده را که نظام اجتماعی تا حدودی از طریق سرکوب روانی عمل می‌کند از فروید به عاریت گرفته است. این نظریه‌ها و ایده‌ها، شالوده نظریه انتقادی شخصیت‌هایی همچون هورکهایمر، آدورنو و مارکوزه را به عنوان بنیان‌گذاران و نسل اول مکتب فرانکفورت تشکیل داد (میراحمدی ۱۳۸۶، ۱۹۶).

نظریه انتقادی از ابتدا دغدغه‌ی بازنمونی عمق نابرابری‌ها در میان انسان‌ها را داشت و در مراحل بعد درصدد ارائه راه و روش‌هایی برای رهایی از سرمایه‌داری بازاری برآمد. این نظریه اولویت اقتصاد سیاسی برای شناخت و تبیین موقعیت ممتاز قشرهای بالای جامعه را کافی ندانست و برای تبیین سلطه در جامعه به عوامل فرهنگی و شناختی بیشتر تأکید کرد. همین‌طور سلطه بر طبیعت را مورد انتقاد قرار داد، راه‌های جدید رهایی را معرفی کرد و با انتقاد از اثبات‌گرایی، رابطه علم و سرکوب اجتماعی و سیاسی را مطرح کرد (معینی علمداری ۱۳۸۸، ۶۵).

نظریه انتقادی مؤید اهمیت مسئله شناخت و بازنگری در افکار به منظور کسب آزادی بیشتر است. با توجه به این موضوع و اهمیت رابطه شناخت و آزادی از یک سو و نقادی و آزادی از سوی دیگر، بن آگر^۱ از میانجی‌گری نظریه انتقادی بین اندیشه آزادی و واقعیت یک دنیای آزاد سخن به میان می‌آورد. به عبارتی، تا هنگامی که «اندیشه آزادی» و «بسط و گسترش آزادی در جهان واقعی» نیاز به میانجی‌گری داشته باشد، به نظریه و نقد نیاز خواهد بود (صادقی و پاشایی ۱۳۹۰، ۲۸).

نظریه‌های انتقادی راه‌های مفیدی را برای تفکر در مورد مباحث اصلی روابط بین‌الملل فراهم می‌کنند. این نظریه، سرسختانه علیه عقاید جهانشمول و کلی‌نگر امنیت موردنظر واقع‌گرایان و فراروایت‌ها به عنوان مبنای درک تئوریک و اخلاقی در حوزه روابط بین‌الملل قرار می‌گیرد. این امر به تضعیف تجویزهای توسعه‌گرایانه و ساده‌انگارانه برای جهان سوم کمک می‌کند. این امور بر مبنای توصیه متخصصان خارجی به عنوان ابزارهای تأمین نیازهای اساسی، قلمداد می‌شوند که به نظر می‌رسد امنیت را صرفاً تا سطح بقا تقلیل داده‌اند. عصر ما دوره‌ای است که افق آن توسط ملاحظات و خطرات جهانی که در نوع و اندازه خود بی‌نظیرند توصیف می‌شود؛ خطراتی که به مثابه کارکردهایی از شیوه‌های زندگی ما در این شرایط است (کمپیل و دیلون ۱۹۹۳، ۴).

نظریه‌ی انتقادی هم نظام موجود و هم نوع روابط اجتماعی غالب در آن را مورد نقد قرار می‌دهد و می‌کوشد این نظام را تغییر دهد و همین دغدغه به «علائق هنجاری نظریه‌ی انتقادی بین‌المللی» شکل می‌دهد. اگر بتوان این را بعد هنجاری نظریه‌ی انتقادی دانست، ضرورتاً معنای تعهدات ارزشی آن است. گفته شد که نظریه‌ی انتقادی امکان بی‌طرفی دعوی شناختی را نفی (و حتی آن را محکوم) می‌کند و خود نیز مدعی رها بودن از ارزش نیست. این نظریه به دنبال شکل دادن به نظریاتی است که صراحتاً متعهد به آشکار ساختن و برانداختن ساختارهای سلطه باشند. نظریه‌پردازان انتقادی می‌کوشند «بشریت را از ساختارهای ستمگرانه‌ی سیاست جهانی و اقتصاد جهانی که تحت کنترل قدرت‌های هژمونیک است رهایی بخشند... آنها درصدد آشکار ساختن چهره‌ی واقعی سلطه‌ی شمال ثروتمندتر بر جنوب فقیر هستند... نظریه‌پردازان انتقادی صراحتاً و آشکارا سیاسی هستند. آنها از ایدئولوژی مترقیانه‌ی رهایی خود هواداری می‌کنند و آن را پیش می‌برند.» (مشیرزاده ۱۳۸۴، ۵۶-۵۷).

1. Ben Ager

یکی از هدف‌های مهم مطالعات انتقادی، تغییر دادن هنجارهای تنظیم‌کننده و تشکیل‌دهنده‌ی نظام بین‌المللی است، به نحوی که دولت‌ها از فکر کردن و عمل کردن بر اساس الگوهای رئالیسم دست بردارند (عبدالله‌خانی ۱۳۸۳، ۷۰). از این‌رو، طرفداران نظریه‌ی انتقادی، خواهان نظامی هستند که در آن، عدالت برقرار و به حاشیه‌نشین‌ها توجه شود. این نظریه همانند سایر نظریات فرا اثبات‌گرا، بنیادهای فرائظری پروژه خردگرایی را به چالش می‌طلبد. از نظر هستی‌شناختی نیز تصویر و تصور بازیگران اجتماعی را به صورت ذره‌ای و خودپرست مورد نقد قرار می‌دهد؛ یعنی کنشگرانی که منافعی پیش از تعامل اجتماعی شکل می‌گیرد و صرفاً به منظور تأمین اهداف و مقاصد راهبردی وارد مناسبات اجتماعی می‌شوند. در مقابل، نظریه‌پردازان انتقادی استدلال می‌کنند بازیگران ذاتاً اجتماعی هستند؛ به گونه‌ای که هویت و منافع آنان به صورت اجتماعی ساخته شده و محصول ساختارهای اجتماعی بین‌ذهنی است. بنابراین، آنان مفهوم برداشت خردگرا از سرشت و کنش انسانی را نقد و رد می‌کنند (دهقانی فیروزآبادی ۱۳۸۷، ۱۲۹).

پایه و اساس نهفته در نظریه‌ی «انتقادی»، گرایش صریح و روشنی است به از بین بردن قید و بندهای آزادی انسان که به طور اجتماعی ایجاد شده و از این راه در پس مشارکت در ایجاد هر گونه تغییر و تحول ممکن در روابط بین‌الملل هستند. ساختار تاریخی از سه عنصر امکانات مادی، اندیشه و نهادها تشکیل شده است که در سه سطح نیروهای اجتماعی، دولت‌ها و نظام‌های جهانی با یکدیگر روابط متقابل دارند و مبتنی بر سلطه‌اند. نظریات جدید باید این هژمونی مسلط را تضعیف نمایند.

ماهیت نظم نوین جهانی از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

نظم نوین جهانی در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، مفهومی است که ریشه در نگاه گفتمانی - تمدنی ایشان به تحولات نظام بین‌الملل دارد. این نگاه بر پایه نفی نظم سلطه و حرکت به سوی نظامی عادلانه، متکی بر عدالت، معنویت و استقلال ملت‌ها بنا شده است. مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در یک سخنرانی کلیدی در نشست «مجمع جهانی اهل بیت(ع)» (۲۵ شهریور ۱۳۹۳، تهران) اعلام کردند:

«امروز دنیا در حال عبور از یک پیچ تاریخی است؛ نظم گذشته در حال فروپاشی است و ملت‌ها به‌ویژه امت اسلامی باید جایگاه خود را در نظم جدید پیدا کنند.» (سخنرانی مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در نشست مجمع جهانی اهل بیت(ع)، ۲۵ شهریور ۱۳۹۳)

این جمله، حاوی دو محور اساسی است: اول، اعتقاد به فروپاشی نظم موجود که عمدتاً بر محور هژمونی آمریکا و سرمایه‌داری غربی شکل گرفته؛ دوم، ضرورت فعال بودن ملت‌ها برای تأمین منافع و هویت خود در معماری نظم جدید. این نگاه با ادبیات غالب روابط بین‌الملل، که غالباً تحولات را به صورت تدریجی و از درون ساختارها می‌بیند، تفاوت دارد؛ چراکه ایشان تغییر را نه محصول اصلاح سیستم، بلکه نتیجه یک دگرگونی پارادایمی و مبتنی بر مقاومت می‌دانند. این بخش نشان می‌دهد که نگاه مقام معظم رهبری (مدظله العالی) به نظم جهانی صرفاً توصیفی یا تحلیلی بر اساس مدل‌های رئالیستی و لیبرالیستی مرسوم نیست، بلکه نقش اراده ملت‌ها و قدرت نرم را در آن پررنگ می‌بیند. در این پارادایم، بازیگران غیردولتی (امت‌ها، جنبش‌ها، محورهای مقاومت) نه تنها تأثیرگذار، بلکه معماران احتمالی نظم آینده‌اند. برخلاف نگاه پراگماتیک غرب که اغلب تغییر را ابزاری برای تثبیت سلطه می‌بیند، ایشان تغییر را امکانی برای شکستن این سلطه معرفی می‌کنند. از این رو، گذار از نظم فعلی یک ضرورت اخلاقی و سیاسی هم هست، نه صرفاً یک فرصت

قدرتی. این برداشت، حمایت از مقاومت و هویت‌خواهی ملت‌ها را از یک تاکتیک سیاسی به یک اصل راهبردی ارتقا می‌دهد.

در ادامه، مقام معظم رهبری (مدظله العالی) نظم موجود را بارها با عنوان «نظم ظالمانه» یا «نظام سلطه» توصیف کرده‌اند. در دیدار با مسئولان وزارت امور خارجه (۳ شهریور ۱۴۰۰، تهران)، ایشان گفتند:

«نظام سلطه، بر پایه دوگانه سلطه‌گر و سلطه‌پذیر بنا شده است و همه سازوکارهایش - از سازمان ملل تا شورای امنیت و نهادهای اقتصادی - در خدمت حفظ سلطه چند قدرت است. این نظام محکوم به زوال است.» (سخنرانی در دیدار با مسئولان وزارت امور خارجه، ۳ شهریور).

چنین تحلیلی، دیدگاهی ساختارشکنانه نسبت به نظم بین‌الملل ارائه می‌دهد؛ چرا که به جای اصلاح درون‌سیستمی، بر دگرگونی کل چارچوب قدرت و انتقال آن به یک معماری چندقطبی و عادلانه تأکید دارد. این موضع، هم زمان‌محور است (یعنی بر زوال نزدیک این نظم باور دارد) و هم تکلیف‌محور (ملت‌ها و دولت‌های مستقل باید آماده جانشینی آن باشند). در اینجا ما با یک نقد ریشه‌ای مواجه‌ایم. مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، برخلاف برخی جریانات سیاسی ایران که به «اصلاح جایگاه ایران در نظم موجود» فکر می‌کنند، معتقدند که بستر فعلی نه اصلاح‌پذیر است و نه عادلانه. این برداشت، پیامدهای مهم راهبردی دارد؛ از جمله ضرورت ایجاد زیرساخت‌های قدرت مستقل، تمرکز بر همگرایی با قدرت‌های نوظهور، و نیز سرمایه‌گذاری بر ائتلاف‌های فراملی در جهان اسلام و جنبش عدم تعهد. بر اساس این نگاه، هرگونه سازش در چارچوب قواعد نظام سلطه، نه تنها ناکارآمد، بلکه مضر است.

ایشان شکل‌گیری نظم نوین را با روند افول قدرت آمریکا پیوند می‌دهند. در سخنرانی روز قدس (۱۷ اردیبهشت ۱۴۰۰، تهران) تصریح کردند:

«امروز آمریکا ضعیف‌تر از همیشه است؛ چه از نظر اقتصادی، چه از نظر سیاسی و چه حتی از نظر نظامی. این ضعف، نشانه آغاز یک دوره جدید در جهان است که در آن دست برتر دیگر در اختیار واشنگتن نیست.»

این ارزیابی مبتنی بر شاخص‌هایی مانند بدهی ملی آمریکا، ناکامی در جنگ‌های افغانستان و عراق، شکست در مدیریت بحران‌های داخلی و کاهش نفوذ بین‌المللی است. در تحلیل ایشان، گذار به نظم نوین جهانی هم‌زمان با افول قدرت‌های هژمونیک رخ می‌دهد و این پنجره فرصت برای ملت‌هاست تا خواسته‌های تاریخی خود را محقق کنند. (سخنرانی روز قدس، ۱۷ اردیبهشت ۱۴۰۰).

این نگاه بر مبنای نظریه‌های افول هژمون است، اما با یک بُعد ایدئولوژیک و هویتی همراه شده است. اگر در علوم سیاسی، افول هژمون اغلب با تغییر مرکز ثقل قدرت به قدرت‌های دیگر هم‌رده (مثل چین یا روسیه) سنجیده می‌شود، در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله العالی) این تغییر باید با احیای ارزش‌های انسانی، عدالت و استقلال ملت‌ها همراه باشد. یعنی حتی اگر چین جای آمریکا را بگیرد، اما منطق سلطه باقی بماند، این وضعیت مطلوب نیست. بنابراین در این مدل، تغییر بازیگر کافی نیست، بلکه باید قواعد بازی هم تغییر کند.

مقام معظم رهبری (مدظله العالی) بارها تأکید کرده‌اند که محور اساسی نظم آینده باید «عدالت» باشد، نه صرفاً توزیع جدید قدرت بین دولت‌ها. در دیدار با نخبگان و اندیشمندان جهان اسلام (۲۹ شهریور ۱۳۹۰، تهران) فرمودند:

«نظم نوین مطلوب ما، نظامی عادلانه است؛ نظامی که در آن هیچ ملتی به خاطر قدرت نظامی یا ثروت، حق سلطه بر دیگران پیدا نمی‌کند. این نظم بر پایه کرامت انسان و معنویت است.» (سخنرانی در دیدار با نخبگان و اندیشمندان جهان اسلام، ۲۹ شهریور ۱۳۹۰).

این تأکید بر عدالت، دو ویژگی مهم دارد: نخست، نفی سلطه به هر شکل و توسط هر قدرت؛ دوم، جایگزینی اصول اخلاقی و معنوی به‌عنوان معیارهای تعریف‌کننده روابط بین‌الملل. برخلاف نظم امروز که محور آن سودآوری و منافع اقتصادی قدرت‌های بزرگ است، ایشان به نظمی اشاره دارند که منافع مادی و معنوی ملت‌ها را به‌طور متوازن تأمین کند. این بخش یک تفاوت بنیادین بین نگاه اسلامی - انقلابی مقام معظم رهبری (مدظله العالی) و رویکرد سکولار روابط بین‌الملل را نشان می‌دهد. در علوم سیاسی غربی، حتی نظریات انتقادی به‌ندرت عدالت را بر محور معنویت تعریف می‌کنند و بیشتر بر عدالت توزیعی یا برابری مادی متمرکزند. اما در اندیشه رهبری، عدالت با کرامت انسانی، رسالت انبیا، و مسئولیت جهانی مسلمانان پیوند خورده است. این نگاه، کار را برای تحقق این نظم دشوارتر اما عمیق‌تر می‌کند، چون باید هم ساختار قدرت تغییر کند، هم فرهنگ سیاسی ملت‌ها.

مقام معظم رهبری (مدظله العالی) همچنین نقش انقلاب اسلامی ایران را به‌عنوان موتور محرک این گذار جهانی مهم می‌دانند. در خطبه‌های نماز جمعه تهران (۲۹ دی ۱۳۹۸) تصریح کردند:

«انقلاب اسلامی یک پدیده ماندگار است، چون توانسته معادلات قدرت را در منطقه تغییر دهد. این الگویی است که اگر گسترش یابد، نظم سلطه فرو می‌ریزد.» (سخنرانی در خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۲۹ دی ۱۳۹۸)

این برداشت به‌وضوح انقلاب را نه صرفاً یک پدیده داخلی، بلکه یک کاتالیزور جهانی تفسیر می‌کند. نکته مهم این است که این نقش‌آفرینی الزاماً با پیامدهای سخت‌افزاری مانند قدرت نظامی سنجیده نمی‌شود، بلکه بیشتر از راه نفوذ فکری، گفتمان‌سازی و ایجاد شبکه‌های مقاومت منطقه‌ای تعریف می‌شود.

در این چارچوب، ایران نه فقط یک «دولت» در نظام بین‌الملل، بلکه یک «گفتمان» محسوب می‌شود. این تفاوت باعث می‌شود که جایگاه ایران در نظم نوین صرفاً تابع شاخص‌های ژئوپلیتیکی نباشد، بلکه بر میزان اثرگذاری ایدئولوژیک و الهام‌بخشی به دیگر ملت‌ها مبتنی گردد. این مدل باعث می‌شود که حتی تحت فشارهای اقتصادی و نظامی شدید، امکان تداوم نقش‌آفرینی وجود داشته باشد، چون منابع مشروعیت و قدرت نرم آن فراتر از ظرفیت‌های مادی است. مولفه‌های نظم نوین جهانی از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

۱- نظام جهانی در وضعیت پیچ تاریخی و تحول به نظام چندوجهی

به نظر مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، با انقلاب اسلامی ایران، نظام وارد دوران جدیدی شده است که الزامات خاص خود را دارد و کشورها، چه قدرت‌های بزرگ و کوچک باید بر این امر واقف باشند، زیرا هیچ کنشگری نمی‌تواند از اثرات آن اجتناب کند. ایشان این عصر را «دوران امام خمینی (ره)» نامیدند و فرمودند: «با انقلاب اسلامی در ایران، با تشکیل نظام اسلامی در این نقطه از عالم و با مبارزات طولانی که ملت ما پشت سر رهبر عظیم الشانش، برای حفاظت از انقلاب و اسلام انجام داد، عصر جدیدی با خصوصیات متمایز با دوران قبل، در عالم به وجود آمد. قدرت‌های مادی دنیا، چه بخواهند و چه نخواهند، آمریکا چه بخواهد و چه نخواهد، این دوران در دنیا آغاز شده و پیش هم رفته است و تأثیرات این عصر جدید، روی ملت‌ها و دولت‌های ضعیف و نیز روی دولت‌های قوی و ابرقدرت‌ها محسوس است. وقتی عصر جدیدی در تاریخ بشر آغاز می‌شود، هیچ کس نمی‌تواند خود را از تأثیرات آن عصر برکنار بدارد. دوران گذشته تاریخ بشر هم همین‌طور بوده است. هیچکس ممکن نیست خودش را از تأثیرات دورانی که با پایه‌های محکم الهی و انسانی در جهان شروع شده، دور بدارد. ما می‌خواهیم این را اعلام بکنیم. اگرچه بسیاری از ملت‌ها و دولت‌های سطح زمین، تحت

تأثیر این عصر جدید قرار گرفتند، حتی نقشه سیاسی دنیا عوض شده است، اما توقع نداریم که تحلیل گران و قضاوت کنندگان قدرتمند و سیاسی عالم اقرار کنند که این عصر آغاز شده است. این عصر و این دوران جدید را باید دوران امام خمینی نامید» (بیانات مقام معظم رهبری در مراسم اولین سالگرد رحلت امام خمینی، ۱۴ خرداد ۱۳۶۹). ایشان در جایی دیگر فرمودند: «وضع دنیا که در آستانه یک تحول یا در حال یک تحول است، قابل انکار نیست» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اساتید دانشگاه، ۲۲ مرداد ۱۳۹۱)

مقام معظم رهبری در خصوص دوران حساس پیچ تاریخی فرمودند: «تاریخ دارد عوض می شود. یکی از پیچ های مهم حرکت تاریخ، در زمان من و شما دارد طی می شود. پیچهای تاریخ، در طول سالهای متمادی طی می شود. گاهی عمر یک نسل یا دو نسل، در تاریخ یک لحظه است. ما در یکی از همان پیچهای عمده و در یکی از همان نقاط عطفیم» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از فرماندهان سپاه، ۲۷ شهریور ۱۳۷۰). «نگاه به اوضاع سیاسی جهان و منطقه نشان میدهد که ما در مقطع حساسی هستیم. به معنای واقعی کلمه، امروز یک پیچ تاریخی است» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار مسئولان، کارگزاران و جمعی از مدیران ارشد دستگاه های مختلف کشوری و لشگری، ۱۶ تیر ۱۳۹۳). «بدانید امروز تاریخ جهان، تاریخ بشریت، بر سر یک پیچ بزرگ تاریخی است. دوران جدیدی در همه عالم دارد آغاز می شود» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار شرکت کنندگان در اجلاس جهانی جوانان و بیداری اسلامی، ۱۰ بهمن ۱۳۹۰). با توجه به تحولات جریان نظام بین الملل، مقام معظم رهبری (مدظله العالی) هم چنین این زمانه را دوران «گذرگاه دشوار»، به ویژه برای جمهوری اسلامی ایران نامیدند که در نهایت به مرحله ای مطلوب در نظام بین الملل برای آن ختم خواهد شد و فرمودند: «ما دوران استثنائی را می گذرانیم برادران، خواهران! ما دوران حرکت از یک گذرگاه دشوار را داریم میگذرانیم. البته ملت ما از این گذرگاه خواهد گذشت و به نقطه امن و امان و سلامت خواهد رسید؛ اما الآن در حال یک حرکت عظیمیم. شما نمی بینید؟ بزرگترین قدرت اقتصادی، نظامی، سیاسی و علمی دنیا دارد با ما دشمنی صریح و علنی می کند؛ این خیلی مهم است، این خیلی معنادار است. یک ملت مگر از خودش چه نشان داده که قدرت هایی که این جور برای خودشان داعیه قائلند، کشورهایی که اصلاً حاضر نیستند کشورهای غیر از خودشان را به حساب بیاورند، این جور صریح توی میدان می آیند و با این ملت مبارزه می کنند؟ البته اینها حرف های قشنگی می زنند؛ حرف از دموکراسی، حرف از حقوق بشر، حرف از همکاری ملتها، ولی کدام هوشمندی است در دنیا که نداند اینها دروغ می گویند، آن هم دروغی فضاحت بار؟!» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار هنرمندان و دست اندرکاران صداوسیما، ۱۲ تیر ۱۳۸۹)

۲- نوع و تعداد بازیگران در نظم نوین جهانی از منظر مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

از منظر مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، درک نوع و تعداد بازیگران در روابط بین الملل مستلزم عبور از چارچوب های سنتی روابط بین الملل و مشاهده واقعیت قدرت در جهان امروز است. ایشان روابط بین الملل را نه صرفاً عرصه تعامل دولت های رسمی، بلکه میدان عمل مجموعه ای از بازیگران متنوع، چندلایه و گاه نامتقارن می دانند که هم در سطح دولت ملت ها حضور دارند و هم در سطوح غیردولتی، فراملی و حتی غیررسمی عمل می کنند. در این نگاه، تعریف بازیگر محدود به دولت های مستقر در سازمان ملل نمی شود، زیرا نه همه این دولت ها قدرت تأثیرگذاری دارند و نه همه بازیگران قادرند یا مایلند نقش خود را در قالب دولت-ملت کلاسیک تعریف کنند. مقام معظم رهبری (مدظله العالی) به ویژه تأکید دارند که در نظم سلطه، برخی بازیگران غیردولتی یا نهادهای بین المللی عملاً به بازوی اجرایی قدرت های سلطه گر تبدیل شده اند، و بنابراین ماهیت نقش آن ها در تحلیل واقعی روابط بین الملل با آنچه در ظاهر و اسناد رسمی دیده می شود متفاوت است.

در سطح نخست، دولت‌ها همچنان مهم‌ترین و آشکارترین بازیگران هستند. ایشان این دولت‌ها را بر اساس جایگاهشان در نظم جهانی به چند دسته تقسیم‌پذیر می‌دانند: قدرت‌های سلطه‌گر، قدرت‌های نوظهور، دولت‌های مستقل و دولت‌های وابسته. قدرت‌های سلطه‌گر مانند ایالات متحده و برخی متحدانش کارکرد اصلی‌شان حفظ سلطه از طریق ترکیب ابزارهای سخت و نرم، از نظامی‌گری گرفته تا ابزارهای فرهنگی و رسانه‌ای است. قدرت‌های نوظهور مانند چین، روسیه، هند و برخی کشورهای دیگر، نقش موازنه‌گر دارند و با گسترش ظرفیت‌های اقتصادی، علمی و نظامی خود، به تدریج قواعد بازی جهانی را تغییر می‌دهند. دولت‌های مستقل - که ایران نمونه اصلی آن است - سعی می‌کنند با حفظ حاکمیت ملی و هویت فرهنگی، بدون وابستگی به بلوک‌های سلطه عمل کنند. در مقابل، دولت‌های وابسته یا نیمه‌مستقل عملاً بخشی از شبکه تصمیم‌سازی قدرت‌های برتر به حساب می‌آیند و حاکمیتشان تا حد زیادی صوری است.

از نگاه رهبری، درک روابط بین‌الملل بدون توجه به نقش‌آفرینی نهادهای بین‌المللی امکان‌پذیر نیست. سازمان ملل، شورای امنیت، صندوق بین‌المللی پول، بانک جهانی، ناتو و حتی برخی نهادهای علمی و فرهنگی جهانی، هر یک در سطحی از تعامل و تأثیرگذاری قرار دارند. اما تحلیل ایشان نشان می‌دهد که این نهادها به‌ویژه در نظم موجود، بیشتر در خدمت تثبیت وضع موجود و منافع قدرت‌های اصلی عمل می‌کنند. در عین حال، ایشان بر لزوم تلاش برای اصلاح یا ایجاد نهادهای جایگزین در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی تأکید دارند، تا ملت‌ها بتوانند بدون عبور از فیلتر اراده سلطه‌گران، منافع خود را پیگیری کنند.

در کنار اینها، بازیگران غیردولتی جایگاهی مهم در معادله قدرت دارند. این بازیگران شامل شبکه‌های رسانه‌ای جهانی، غول‌های فناوری، شرکت‌های چندملیتی، موسسات مالی غیردولتی، و سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی می‌شوند که سهمی قابل توجه در شکل‌دهی به افکار عمومی، جریان سرمایه و حتی سیاست‌گذاری دولت‌ها دارند. مقام معظم رهبری (مدظله العالی) بارها به نقش رسانه‌های بین‌المللی وابسته به غرب در جنگ روایت‌ها علیه ملت‌ها اشاره کرده‌اند و این حوزه را یکی از میدان‌های اصلی تقابل اراده‌ها در جهان امروز می‌دانند. از نظر ایشان، مقابله با سلطه این بازیگران نیازمند ایجاد شبکه‌های رسانه‌ای و فرهنگی مستقل است که بتوانند روایت‌های بدیل و برآمده از هویت فرهنگی ملت‌ها را ارائه کنند.

بعد دیگر بازیگری در روابط بین‌الملل، ملت‌ها هستند. برخلاف بسیاری از نظریه‌های کلاسیک که ملت‌ها را تنها مخاطب تصمیمات دولت می‌دانند، رهبر انقلاب ملت‌های بیدار شده را نیروی فعال و در مواردی تعیین‌کننده در فرایند تغییر نظم جهانی می‌دانند. ایشان بارها اشاره کرده‌اند که جنبش‌های ضدسلطه، اعتراض‌های مردمی علیه بی‌عدالتی اقتصادی و سیاسی، و شکل‌گیری جبهه‌های مقاومت در مناطق مختلف، نشانگر این است که ملت‌ها دیگر تنها تماشاگر نیستند. این نگرش، بازیگر ملت را به‌عنوان عنصری با ظرفیت راهبردی مطرح می‌کند که حتی می‌تواند دولت‌ها را وادار به تغییر مواضع و سیاست‌ها کند.

علاوه بر این، مقام معظم رهبری (مدظله العالی) بازیگران ایدئولوژیک و تمدنی را نیز به رسمیت می‌شناسد. این دسته شامل جریانات فکری، هویتی و مذهبی فراملی است که می‌توانند در پیوند با خاستگاه فرهنگی ملت‌ها، شبکه‌های فراملی همکاری یا مقاومت را شکل دهند. نمونه بارز آن، جبهه مقاومت در منطقه و شبکه‌های همسو با گفتمان انقلاب اسلامی است که مرزهای سنتی دولت - ملت را پشت سر گذاشته و بر پایه اشتراکات ایدئولوژیک و اهداف بلندمدت عمل می‌کنند. این نوع بازیگر، در رویارویی با نظم سلطه توانسته است بیش از ظرفیت مادی ظاهری خود تأثیرگذار باشد و گاه در تعیین موازنه قوا نقش تعیین‌کننده ایفا کند.

نکته مهم در نگاه ایشان این است که نوع و تعداد بازیگران در روابط بین‌الملل یک امر ثابت و همیشگی نیست. تحولات فناورانه، تغییرات اقتصادی، جابه‌جایی قدرت‌های نسبی، و بیداری ملت‌ها می‌تواند تعداد و نوع بازیگران را افزایش دهد یا نقش آن‌ها را تغییر دهد. ظهور فضای مجازی و انقلاب دیجیتال، نمونه روشنی است که طی دو دهه اخیر به شکل‌گیری بازیگران جدید در قالب شبکه‌های اجتماعی، گروه‌های هکری، و حتی کمپین‌های بین‌المللی مردمی منجر شده است. این‌ها ابزارهایی هستند که می‌توانند به تقویت صدای ملت‌ها یا در مقابل، به خدمت پروژه‌های سلطه‌گرانه درآیند.

۳- دولت‌ها؛ هم‌چنان یکی از مهم‌ترین بازیگران نظام بین‌الملل در نظم نوین جهانی

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) با اشاره به بازیگری دولت در نظام بین‌الملل، دولت‌ها را به دو دسته تقسیم می‌کند؛ دولت‌هایی که در محورهای نظام سلطه قرار دارند و یا آن‌ها را تأیید می‌کنند، و دولت‌هایی که در تقابل با این امر قرار دارند. یکی از مهم‌ترین دولت‌ها که در نظام استعماری سرآمد است و قوانین بین‌المللی را در راستای منافع خود وضع، تحریف، تعریف و حتی نابود میکند، آمریکا است: «قانون شکن‌ترین دولت‌ها، دولت آمریکا است» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با جمعی از طلاب و روحانیون، ۲۲ آذر ۱۳۸۸). «اگر آمریکا به عنوان یک دولت، روشها و هدف‌های استکباری را نداشت، برای ما مثل بقیه دولت‌ها بود؛ لیکن امروز دولت و رژیم آمریکا در این دوره از زمان، مظهر کامل استکبار است» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از دانش‌آموزان و دانشجویان، ۱۴ آبان ۱۳۷۶).

ایشان در خصوص دولت‌های در تقابل با نظام سلطه، به جمهوری اسلامی ایران اشاره دارند که در کنار ملت خود به تداوم تقابل با نظام سلطه ادامه می‌دهد: «امروز در دنیا دولتی که در کنار ملت خود با سلطه اقتصادی و سیاسی و فرهنگی استکبار، مقابله و در مقابل آن مقاومت می‌کند، دولت و ملت جمهوری اسلامی ایران است» (بیانات مقام معظم رهبری در اجتماع بزرگ مردم اراک، ۲۴ آبان ۱۳۷۹).

ایشان هم‌چنین در مورد تشکیل دولت اسلامی به عنوان یکی از مهم‌ترین بازیگران نظام بین‌الملل و هم‌چنین مرحله‌ای از تحقق اهداف جمهوری اسلامی ایران فرمودند: «یک زنجیره منطقی وجود دارد؛ پیش‌ها این را گفتیم، بحث شده. حلقه اول، انقلاب اسلامی است، بعد تشکیل نظام اسلامی است، بعد تشکیل دولت اسلامی است، بعد تشکیل جامعه اسلامی است، بعد تشکیل امت اسلامی است؛ این یک زنجیره مستمری است که به هم مرتبط است. ... منظور از دولت اسلامی این است که بر اساس آنچه که در دوره تعیین نظام اسلامی به وجود آمد، یک قانون اساسی درست شد؛ نهادها و بنیان‌های اداره کشور و مدیریت کشور معین شد. این مجموعه نهادهای مدیریتی، دولت اسلامی است. در این‌جا منظور از دولت، فقط قوه مجریه نیست؛ یعنی مجموع دستگاه‌های مدیریتی کشور که اداره یک کشور را بر عهده دارند؛ نظامات گوناگون اداره‌کننده کشور» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار دانشجویان کرمانشاه، ۲۴ مهر ۱۳۹۰)

۴- ملت‌ها به عنوان کنشگران کلیدی فراملی و فراملی در نظم نوین جهانی

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، ملت را کنشگری کلیدی در حوزه فراملی و فراملی تلقی می‌کند و معتقدند واحدهای سیاسی بدون پشتوانه آنها نمی‌توانند اهداف و منافع خود را پیش ببرند، زیرا ملتها از قدرت تعیین‌کنندگی برخوردارند و حتی می‌توانند مسیرهای رفتاری دولت را در برخی عرصه‌ها تعیین کنند. مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) بیان کردند: «هیچ مجموعه سیاسی‌ای در دنیا بدون پشتوانه ملت‌های خودشان نمی‌تواند کار کند، پیش بروند» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار مردم آذربایجان، ۲۶ بهمن ۱۳۹۰)؛ زیرا این امر مشهود است که ملت و حمایت یک ملت از دولت خود،

به آن وزن و اعتبار کافی را برای بیان و اعمال سیاست های خود در عرصه بین المللی می دهد و کشوری که از پشتوانه ملت خود برخوردار نباشد، ضمن صرف هزینه و انرژی در رفع تنش های داخلی، توان کافی برای ایفای نقش مطلوب بین المللی نخواهد داشت، زیرا دولت زیر بار هزینه های سیاسی ناشی از عدم ارزش و اعتبار داخلی، توان اثرگذاری در عرصه خارجی را، به ویژه به دلیل ضعف در ارائه و بازسازی تصویر عمومی، قدرت نرم، دیپلماسی فعال و هم کنشی مثبت خارجی، از دست می دهد.

ایشان اتکای جمهوری اسلامی ایران را به ملت به عنوان یکی از مهم ترین عوامل قدرت و پیروزی در مقابل دشمن می دانند: «اساساً ستر شکست ناپذیری این نظام این است که به مردم متکی است» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اعضای هیئت های نظارت شورای نگهبان، ۱۴ بهمن ۱۳۷۴). «مهم ترین عنصر قدرت ما، مردم هستند و بزرگ ترین عاملی که این مردم را در صحنه و فعال نگه می دارد، ایمان و اتحاد آنهاست» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران نظام، ۲۷ اسفند ۱۳۸۰). «امروز جمهوری اسلامی مسلح به سلاحی است که از سلاح اتمی بالاتر و برنده تر است و آن، سلاح اراده و ایمان مردم و حضور و همراهی آنها با دولت است، که سلاح بزرگ ماست» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران نظام، ۱۱ آبان ۱۳۸۲).

ایشان ملت را در قالب بازیگری اساسی معرفی میکنند که دارای اثرات جهانی فارغ از توجه به دولت هاست، و ملت ایران را کنشگری که اثری تعیین کننده در آینده سیاسی کشور خود، منطقه و نظم جهانی داشته است، می دانند: «ملت ایران نظام سلطه را که مبتنی بر سلطه گر و سلطه پذیر است، نفی کرد» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اعضای ستادهای: کنگره شهدای امور تربیتی، کنگره شهدای دانشجوی و کنگره شهدای هنرمند، ۲۷ بهمن ۱۳۹۳). این امر بدان معناست که ملت ایران مستقل از دولت، آن اثری در نظام بین الملل داشته و کنش و واکنش سایر بازیگران را در نظم جهانی برانگیخته است، که مهم ترین نمود این امر را می توان در تقابل چندین ساله نظام سلطه غرب به رهبری آمریکا با جمهوری اسلامی ایران نمایان نمود.

به نظر ایشان، محورهای سلطه نیز روی ملت در کشورهای هدف تمرکز دارند و در صددند با ایجاد غفلت و ناآگاهی، آنها را به کنشگری منفعل تبدیل کنند تا بتوانند منافع خود را پیش ببرند. البته غفلت و جهالت ملت همیشه نشئت گرفته از دشمن خارجی نیست؛ گاهی ناتوانی و نادانی داخلی میان ملت، علت این امر است. در هر حال، برای موفقیت در عرصه داخلی و خارجی و مقابله با هرگونه استکبار و استبداد نرم و سختی، ملت ها باید بیدار و هم چنین فعال در عرصه تقابل باشند. ایشان در این باره فرمودند: «شم انسانی و عمیق یک ملت باید حوادث را قبل از وقوع آن احساس کند و بفهمد که چه اتفاقی دارد می افتد و عکس العمل نشان بدهد. در طول تاریخ اسلام وقتی نگاه میکنیم، نداشتن این درک و شم سیاسی درست، ملت ها را همیشه در خواب نگه داشته است و به دشمنان ملت ها امکان داده است که هر کاری که می خواهند، بر سر ملت ها بیاورند و از عکس العمل آنها در امان و مصون بمانند» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با مردم قم به مناسبت قیام نوزدهم دی، ۱۹ دی ۱۳۸۷).

ایشان هم چنین به اتحاد میان ملت های اسلامی، به ویژه در راستای تضمین آینده کشور، اشاره دارند و می فرمایند: «امروز بحمدالله ملت ایران این بصیرت، این آگاهی، این معرفت والا را یافته است که بدانند مصلحت آینده کشورش بستگی دارد به اتحاد اسلامی، با ملت های مسلمان و با کشورهای دیگر» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار مسئولان نظام و میهمانان بیست و هشتمین کنفرانس بین المللی وحدت اسلامی، ۱۹ دی ۱۳۹۳).

۵- توزیع قدرت در بین کنشگران در نظم نوین جهانی به نظر مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

به نظر مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، سیستم جهانی هم‌چنان در وضعیتی از استعمار قرار دارد که در آن برخی قدرت‌های بزرگ در تلاش برای دست‌یابی به قدرت و منافع بیشتر به ضرر کشورها و کنشگران ضعیف، سیاست‌های اعمالی و اعلامی متفاوت و متناقضی را بیان می‌کنند و تلاش دارند روند توزیع قدرت را در سیستم به نفع خود مدیریت کنند. قرار گرفتن در موقعیت برتر در توزیع قدرت، به کنشگر این اجازه را می‌دهد تا از موضع قدرت، خواسته‌های خود را به صورت نرم و یا سخت بر سایر کنشگران با ابزار مختلف تحمیل کند؛ لذا از اهمیت وافری در سیستم جهانی برخوردار است.

از منظر مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، توزیع قدرت در میان کنشگران روابط بین‌الملل در جهان کنونی نه یک ساختار ثابت و پایدار، بلکه فرآیندی سیال و در حال تغییر است که تحت تأثیر تحولات سیاسی، اقتصادی، علمی، فرهنگی و فناورانه قرار دارد. ایشان معتقدند که برخلاف تصویر رسمی نظم بین‌الملل که حاکی از تمرکز قدرت در دست چند دولت قدرتمند و نهادهای بین‌المللی وابسته به آن‌هاست، واقعیت میدان عمل نشان می‌دهد که قدرت در حال بازتوزیع از مراکز کلاسیک سلطه به بازیگران متنوع و گاه پیش‌بینی‌ناپذیر است. تحلیل ایشان بر این نکته تأکید دارد که ساختار تک‌قطبی پس از فروپاشی شوروی نتوانسته استمرار یابد و جهان به سمت وضعیتی حرکت می‌کند که در آن مراکز متعددی از قدرت شکل می‌گیرند، هرچند این مراکز از نظر میزان و نوع قدرت، همگن و متوازن نیستند.

ایشان بارها تأکید کرده‌اند که قدرت‌های سلطه‌گر، به‌ویژه ایالات متحده، تلاش می‌کنند با ترکیب ابزارهای سخت‌افزاری مانند توان نظامی و اقتصادی با قدرت نرم در حوزه فرهنگ و رسانه، برتری خود را حفظ کنند. با این حال، نشانه‌های افول این هژمونی آشکار است؛ شکست‌های سیاسی و نظامی در مناطق مختلف، بحران‌های اقتصادی داخلی، و کاهش اعتبار بین‌المللی از یک سو، و قدرت‌گیری بازیگران نوظهور از سوی دیگر، موجب شده که سهم این قدرت‌ها از کیک جهانی قدرت کاهش پیدا کند. در این میان، بازیگرانی مانند چین، روسیه و هند با افزایش نفوذ اقتصادی، توسعه علمی و فناوری‌های پیشرفته، و ایجاد سازوکارهای مستقل امنیتی و مالی، به قطب‌های جدیدی تبدیل شده‌اند که در بازتوزیع قدرت جهانی نقش دارند. این روند از نگاه رهبری، بخشی از گذار به نظامی عادلانه‌تر است، هرچند هنوز در میانه مسیر قرار داریم و چالش‌های زیادی پیش روست.

در ساختار پیشنهادی مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، قدرت بین کنشگران نباید به شکل انحصاری در اختیار یک یا چند بلوک محدود باشد، بلکه باید توزیعی معقول داشته باشد که هم ظرفیت‌های ملی کشورها و ملت‌ها را به رسمیت بشناسد و هم امکان مشارکت واقعی آن‌ها را در تصمیم‌سازی‌های جهانی فراهم کند. از نظر ایشان، این توزیع قدرت باید بر اساس عدالت و احترام متقابل شکل بگیرد، نه بر پایه برتری‌جویی و مداخله‌گری. به همین دلیل، نهادهای بین‌المللی موجود به دلیل آنکه در عمل ابزار حفظ برتری قدرت‌های خاص هستند، توانایی تحقق چنین توزیعی را ندارند و باید یا اصلاح شوند یا نهادهای جدیدی بر پایه مشارکت برابر شکل گیرد.

از منظر عملی، یکی از عواملی که در حال تغییر توزیع قدرت است، نقش ملت‌ها و افکار عمومی جهانی است. برخلاف گذشته که دولت‌ها تقریباً انحصار تولید و مدیریت قدرت در عرصه بین‌الملل را در اختیار داشتند، امروز ملت‌ها می‌توانند از طریق شبکه‌های اجتماعی، کمپین‌های بین‌المللی، بایکوت‌های اقتصادی یا فرهنگی، و حتی مقاومت‌های مردمی مسلحانه، بر موازنه قوا اثر بگذارند. این امر باعث شده که قدرت سیاسی و حتی اقتصادی دیگر صرفاً از بالا به پایین جریان نداشته

باشد، بلکه گاه از پایین به بالا نیز جریان پیدا کند. نمونه‌های آن را می‌توان در حرکت‌های گسترده اعتراضی علیه اشغالگری و بی‌عدالتی، یا در فشار ملت‌ها برای تغییر سیاست خارجی دولت‌هایشان دید.

به همین ترتیب، ظهور بازیگران غیردولتی مانند شرکت‌های فناوری غول‌پیکر، شبکه‌های رسانه‌ای فراملی، و مؤسسات مالی خصوصی، توزیع قدرت را پیچیده‌تر کرده است. این بازیگران گرچه رسماً در ساختار حاکمیتی کشورها تعریف نمی‌شوند، اما در عمل قدرت اقتصادی، اطلاعاتی و حتی سیاسی قابل توجهی را در سطح جهانی در اختیار دارند. مقام معظم رهبری (مدظله العالی) هشدار داده‌اند که بخشی از این قدرت جدید، همچنان در مدار سلطه‌گران قدیمی باقی مانده و به جای ایجاد تعادل، به تداوم نابرابری کمک می‌کند، اما در عین حال، امکان استفاده از فناوری و ساختارهای مستقل برای شکستن انحصار نیز وجود دارد.

در تحلیل ایشان، بازتوزیع قدرت یک فرآیند صرفاً سیاسی یا نظامی نیست، بلکه به حوزه‌های علمی و فرهنگی نیز گره خورده است. پیشرفت علمی و تسلط بر فناوری‌های نو مانند زیست‌فناوری، نانوفناوری، هوش مصنوعی و انرژی‌های نو، به کشورها این امکان را می‌دهد که بدون داشتن قدرت نظامی عظیم، در معادلات بین‌المللی نقش جدی ایفا کنند. از این رو، سرمایه‌گذاری راهبردی در علم و فناوری بخشی از راهبرد قدرت‌آفرینی و متوازن کردن توزیع قدرت جهانی است. به همین دلیل، ایشان بارها تأکید کرده‌اند که آینده جهان را ملت‌هایی رقم خواهند زد که علاوه بر استقلال سیاسی، از توان علمی و فرهنگی بالا برخوردار باشند.

۶- تلاش استعمار برای تعیین توزیع قدرت در قالب نظم نوین جهانی

مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، رویکرد متفاوتی به قدرت دارند و قدرت را تنها در بعد مادی آن معنا نمی‌کنند. همان طور که در خصوص نظر ایشان درباره «نظام سلطه» اشاره شد، چنین به نظر می‌رسد که ایشان تلاش محورهای نظام سلطه را برای افزایش حوزه نفوذ و قدرت خود در دو عرصه مادی و معنایی مورد نظر دارند. به نظر آیت الله العظمی: «آن بلای بزرگ در جهان امروز، عبارت است از چیزی که بنده می‌توانم آن را به نام «استبداد بین‌المللی» و «دیکتاتوری جهانی» معرفی کنم. این اسم، برای آنچه که امروز بر ملت‌ها می‌گذرد، اسم مناسبی است. استبداد بین‌المللی، مرتبه‌اعلای استکبار بین‌المللی و جهانی است. استکبار جهانی معنایش این است که دولت‌ها و قدرت‌هایی در دنیا هستند که نسبت به ملت‌های دیگر، با برخورد استکباری مواجه می‌شوند: ثروت آنها را می‌برند، در حکومت‌های آنها به دخالت می‌پردازند، در سیاست‌های آنها اعمال نظر می‌کنند و آنها را به این سمت و آن سمت میکشانند. این، استکبار بین‌المللی است» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار دانش‌آموزان، دانشجویان، معلمان و پرستاران، ۱۳ آبان ۱۳۷۱).

آن روزی که بعد از فروپاشی اردوگاه کمونیسم، رئیس‌جمهور وقت آمریکا نظم نوین جهانی را اعلام کرد، هدف استکباری دیرین آمریکا را آشکار کرد؛ ما فی الضمیر خودش و دستگاه سیاست‌گذار آمریکایی را نشان داد و آشکار کرد. البته این مخصوص آن روز نبود؛ از دهها سال پیش تصمیم گرفتند و اعلان کردند که اجازه نخواهند داد هیچ قدرت دیگری وارد آمریکای لاتین شود. آمریکای لاتین به عنوان یک منطقه اختصاصی دولت ایالات متحده آمریکا به حساب آمد. بعد به تدریج، این به همه دنیا توسعه داده شد؛ منتها این را به عنوان یک هدف اعلام شده ذکر نمی‌کردند و بر زبان نمی‌آوردند. بعد از آنکه احساس کردند در مقابلشان رقیب بزرگی مثل شوروی وجود ندارد، این هدف را تقریباً به صراحت اعلام کردند: دنیای تک‌قطبی؛ نظم نوین جهانی با یک قدرت واحد و مسلط بر همه عالم؛ هدفی که برنامه‌های کاری آمریکا در طول

این دهها سال گذشته، همه همین را نشان می‌دهد. هدف، گسترش سلطه نظامی و به دنبال آن، سلطه سیاسی و اقتصادی است...» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران نظام، ۲۷ اسفند ۱۳۸۵).

ایشان همچنین فرمودند: «این که قدرت‌های سلطه‌گر در صدد هستند که منافع خود را در هر نقطه‌ای از دنیا تأمین کنند، چیزی نیست که امروز کسی کتمان کند و آن را پوشیده نگه دارد» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار نمایندگان مجلس، ۷ خرداد ۱۳۸۱). «نظام جهانی، نظام اقتدارگرایی است؛ نظام تکیه بر زور است؛ نظام زندگی انسان نیست؛ نظام زندگی جنگلی است» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران نظام، ۱۸ اردیبهشت ۱۳۸۳).

۷- نظام سلطه: زمینه دوقطبی متفاوت، اما همسان

در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، سیستمی که در آن قدرت‌های بزرگ در صدد سلطه همه جانبه و بهره برداری از کشورهای پیرامونی و نیمه پیرامونی هستند، دوقطبی شکل می‌گیرد که می‌توان از آن به دوقطبی ظالم و مظلوم اشاره کرد. این امر تنها به دلیل تجاوزات و تهاجمات نظامی نیست، بلکه بدان دلیل است که استعمار امروزه از تمام توان مدیریتی، نهادی، هنجاری و اقتصادی خود در اشکال مختلف برای تحمیل عقاید خود بر سایر کنشگران نظام بین‌الملل استفاده می‌کند و در برخی مواقع، کشورهای ضعیف چاره‌ای جز پذیرش این وابستگی و در نتیجه عقب‌نگه داشته‌شدگی ندارند. از دیگر سونیز، کشورها و کنشگرانی که تلاش کنند در تقابل با این سیستم اقداماتی را اعمال نمایند و یا خود را از یوغ اسارت بیگانگان خارج کنند، معمولاً با ابزارهای فشار نظامی و غیرنظامی مواجه خواهند شد که در برخی مواقع، موجودیت بازیگر و کنشگر را نیز با تهدید وجودی مواجه می‌کند. لذا در سیستم دوقطبی ظالم و مظلوم، قدرت استکبار با بهره‌گیری از توانایی خود در حوزه‌هایی که در آن برتری دارد، به سلطه کشورهای دیگر می‌پردازد و تلاش می‌کند روند توزیع قدرت را به صورت ناعادلانه در جهت تأمین منافع خود، همانند گذشته اما با ابزاری متفاوت و متنوع، حفظ کند.

مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در این خصوص فرمودند: «عمده موضوع‌هایی که قدرت‌های سلطه‌گر در نظام سلطه جهانی برای حفظ این رابطه سلطه‌گر و سلطه‌پذیر رویش تکیه می‌کنند، سه موضوع است: سلطه فرهنگی، سلطه اقتصادی، سلطه علمی، لازمه اش هم این است که نگذارند آن طرف سلطه‌پذیر یا آن کسی که سلطه بر او تحمیل شده، در این سه زمینه به استقلال و به خودباوری و به پیشرفت برسد؛ نه در زمینه مسائل فرهنگی، شامل ایمان و اعتقاد و فرهنگی به معنای خاص؛ ارزش‌ها، هدف‌ها و جهت‌گیری‌ها؛ نه در زمینه اقتصادی، و نه در زمینه علمی کشورهای تحت سلطه هرگز یک اقتصاد درست و حسابی نداشته‌اند. گاهی یک رونق ظاهری داشته‌اند، که می‌بینید در بعضی از کشورهای تحت سلطه رونق ظاهری دارند؛ اما ساخت اقتصادی خراب است؛ یعنی اگر یک شیر را رویشان ببندند، یک حساب را مسدود کنند، یا تصرف اقتصادی کنند، همه چیز فرو خواهد ریخت و نابود خواهند شد. ... به هر حال، نمی‌گذارند اقتصاد این کشورها استحکام پیدا کند. در رابطه با فرهنگ کشورهای تحت سلطه، اولین کاری که سلطه‌گران می‌کنند، که از قدیم مرسوم بوده است، این است که فرهنگ این کشورها را، زبان‌شان، ارزش‌هایشان، سنت‌ها و ایمان‌شان را با تحقیر، با فشار، با زور، و در مواقعی به زور شمشیر و در آوردن چشم، که در تاریخ مواردی از آن را داریم، نابود می‌کردند. یکی از موضوع‌هایی که نمی‌گذارند در کشورهای زیر سلطه رشد کند و به شدت مانع آن می‌شوند، مسئله علم است؛ چون می‌دانند علم ابزار قدرت است. خود غربی‌ها با علم، به قدرت رسیدند؛ این یکی از پدیده‌های تاریخ بود. البته علم بین شرق و غرب دست به دست گشته و برای مدتی هم آنها در جهالت بودند. در همان دوره قرون وسطا، که خودشان

توصیف می‌کنند، در این طرف دنیا وقت شکوفایی علم بوده است؛ اما به مجردی که آنها به علم رسیدند، از علم به صورت یک ابزار برای اقتدار، کسب ثروت، گسترش سلطه سیاسی و جذب ثروت ملت‌ها و تولید ثروت برای خودشان استفاده کردند و از آن ثروت، باز تولید علم کردند و علم را بالا بردند و دانش خودشان را رشد دادند. آنها میدانند که علم چقدر در قدرت بخشیدن به یک ملت و به یک کشور، تأثیر دارد؛ لذاست که اگر بخواهند نظام سلطه، یعنی رابطه سلطه‌گر و سلطه‌پذیر باقی بماند و حاکم بر نظم جهانی باشد، باید نگذارند آن بخشی که آنها مایلند سلطه‌پذیر باشند، دارای علم شوند؛ این یک استراتژی است که برو برگرد ندارد و الآن رفتارشان هم در دنیا بر همین منوال است؛ لذا باید برای کسب علم و تحقیق جهاد کرد؛ باید کار کرد» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از مسئولان جهاد دانشگاهی، ۱ تیر ۱۳۸۳).

ایشان همچنین فرمودند: «زندگی بشر امروز، زندگی مغلوب و مقهور دست ظلم و استبداد در همه دنیاست. بشریت، امروز بر اثر غلبه ظلم، غلبه اغراض و هواهای نفسانی دچار مشکلات فراوانند» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اқشار مختلف مردم در روز نیمه شعبان، ۲۷ مرداد ۱۳۸۷). «مبنای دنیای قدرتمند چپاولگر، بر تقسیم دنیا به سلطه‌گر و سلطه‌پذیر است؛ امروز هم همین جور است. در دورانی که انقلاب اسلامی به وجود آمد هم همین جور بود و در طول تاریخ هم همین جور بوده است» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اعضای ستادهای: کنگره شهدای امور تربیتی، کنگره شهدای دانشجو و کنگره شهدای هنرمند، ۲۷ بهمن ۱۳۹۳).

بنابراین وقتی در سیستمی، قدرت به گونه‌ای تعبیر شود که هدف از آن کسب سلطه و منابع مادی بدون توجه به هویت، فرهنگ، عزت و انسانی سایر جوامع باشد، سیستم به سمتی حرکت خواهد کرد که دوقطبی آن برگرفته از همین شکاف‌های انسانی است؛ سیستم به صورت دوقطبی ظالم و مظلوم و یا مستکبر و مستضعف خواهد بود. مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در این باره فرمودند: دوقطبی سرمایه‌داری و کمونیسم که جنگ بر سر قدرت و ثروت بود، پایان یافت و امروز دوقطبی میان مستضعفین جهان به رهبری جنبش مسلمین، با مستکبران به رهبری آمریکا و ناتو و صهیونیسم است» (بیانات مقام معظم رهبری در خطبه‌های نماز جمعه تهران + ترجمه خطبه عربی، ۱۴ بهمن ۱۳۹۰). البته ایشان مخالفت با چنین سیستمی را بارها و در زمان‌های مختلف تکرار کرده و فرمودند: «ما با استکبار، نظام سلطه و تسلط چند کشور بر سرنوشت عالم، به شدت مخالفیم و با آن مبارزه می‌کنیم و نمیگذاریم اینها با سرنوشت دنیا بازی کنند» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از مردم آذربایجان، ۲۸ بهمن ۱۳۸۸).

در دوقطبی شکل گرفته، کنشگران در فضایی همراه با ظلم و زور قرار دارند و کنش آنها وابسته به قدرت آنهاست، ولی قدرت در نظر هریک از کنشگران می‌تواند متفاوت باشد؛ کنشگری که به قدرت الهی متکی و در مقابل ظلم قیام می‌کند، می‌تواند بر قدرتمندان مادی گرا غالب شود. مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) ضمن اشاره به این امر، انقلاب اسلامی را در این راستا، کنشگری فعال در تقابل با دوقطبی استکبار و مستضعف معرفی می‌کنند: «یک نظامی در دنیا، در این بلبشو، در این جنگل به هم ریخته به هم آمیخته و ظلم و زور، به وجود آمده است که یک پایه‌هایی دارد که این پایه‌ها درست نقطه مقابل آن چیزی است که امروز نظام جهانی بر آن استوار است؛ نقطه مقابل ظلم است، نقطه مقابل استثمار است، نقطه مقابل جنگ طلبی است، نقطه مقابل فساد است؛ آن نظام، نظام جمهوری اسلامی است. این نظام بر اساس اسلام، بر اساس دین، بر اساس تفکرات اسلامی ناب به وجود آمده و یک جماعتی هم از اول در رأس این نظام قرار گرفتند که طبیعت اینها این است که از قدرت‌های بزرگ نمی‌ترسند و آن روحانیونند. این را خود تحلیلگرها و جامعه‌شناس‌های غربی، امروز می‌گویند؛ از اول انقلاب هم می‌گفتند؛ می‌گفتند این آخوندها نمی‌ترسند از ما. البته بعضی

هایشان ممکن است وابسته هم باشند و هستند، اما طبیعت نظام آخوندی در جامعه شیعه، یک چنین طبیعی است. حالا اتفاقاً اینها در رأس این نظام قرار گرفته اند. مردم هم که همراهی می کنند. مردم هم اولاً مردم با استعدادی اند، ثانیاً جوان در بین اینها زیاد است... استعداد زیاد است؛ شجاع هم هستند، ترس هم هستند. خوب، وقتی که یک کشوری است که مردم این جوری فکر میکنند، سردمداران حکومت هم نمی ترسند از هیمنه جهانی. این برای استکبار یک خطر عمده است؛ یک خطر کاملاً بزرگ است» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از مداحان اهل بیت (ع)، ۱۱ فروردین ۱۳۹۵).

۸- قدرت‌های نوظهور در تغییر نظم جهانی

مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در ارزیابی ساختار قدرت جهان، قدرت‌های نوظهور را یکی از عوامل اصلی گذار از نظم سلطه می‌داند. این قدرت‌ها نه تنها در حوزه اقتصاد و فناوری، بلکه در عرصه سیاست و فرهنگ نیز به‌عنوان بازیگران تأثیرگذار شناخته می‌شوند. ایشان در دیدار با مسئولان وزارت امور خارجه (۲۳ مرداد ۱۳۹۶، تهران) بیان کردند: «امروز قدرت‌های جدیدی در دنیا سر برآورده‌اند که حاضر نیستند زیر بار نظام سلطه بروند و این حقیقت، زمینه‌ساز تغییر قواعد بازی جهانی است.» (سخنرانی در دیدار با مسئولان وزارت امور خارجه، ۲۳ مرداد ۱۳۹۶)

این سخن، نقطه عزیمت فهم نقش قدرت‌های نوظهور در نگاه رهبری است. کشورهای عضو بریکس، برخی اعضای سازمان همکاری شانگهای، و حتی قدرت‌های منطقه‌ای مانند ایران، ترکیه و اندونزی در این دسته جای می‌گیرند. ویژگی اصلی این بازیگران، ترکیب استقلال سیاسی با نوآوری اقتصادی و تکنولوژیک است که توان قواعدسازی جدید را فراهم می‌آورد.

در این چارچوب، قدرت نوظهور الزاماً یک ابرقدرت اقتصادی یا نظامی سنتی نیست، بلکه بازیگری است که می‌تواند نظم موجود را به چالش بکشد و قواعد جدیدی پیشنهاد دهد. تفاوت تحلیل مقام معظم رهبری (مدظله العالی) با بسیاری از نظریه‌پردازان روابط بین‌الملل در این است که ایشان این روند را نه فقط محصول رقابت قدرت‌ها، بلکه نشانه یک تحول ساختاری و ارزشی می‌دانند. این دیدگاه باعث می‌شود که قدرت‌های نوظهور در کنار توانمندی مادی، به مؤلفه‌های فرهنگی و هویتی نیز اهمیت دهند.

ایشان در مواضع مختلف، چین و روسیه را به‌عنوان نمونه‌های شاخص قدرت‌های نوظهور برشمردند که در برابر اراده آمریکا ایستاده‌اند. در سخنرانی روز ۱۴ خرداد ۱۴۰۱ در حرم امام خمینی (ره) تصریح کردند: «امروز دیگر آمریکا تنها بازیگر تعیین‌کننده در جهان نیست. روسیه، چین و برخی کشورهای دیگر حاضر نیستند زیر خواست آمریکا بروند.» (سخنرانی روز ۱۴ خرداد ۱۴۰۱ در حرم امام خمینی (ره)).

این گزاره نشان می‌دهد که از نگاه رهبری، ورود این کشورها به عرصه مقاومت ساختاری علیه هژمون، نظم گذشته را از حالت تک‌قطبی خارج کرده و فرصت بی‌سابقه‌ای برای ملت‌های مستقل ایجاد کرده است.

از منظر ژئوپلیتیک، افزایش قدرت چین در حوزه فناوری و اقتصاد و بازگشت روسیه به جایگاه یک بازیگر امنیتی قدرتمند، موازنه قدرت را به نفع گسست از نظام لیبرال غربی تغییر داده است. اما نکته کلیدی در برداشت مقام معظم رهبری (مدظله العالی) این است که این تغییر، به خودی خود کافی نیست. اگر این قدرت‌ها صرفاً جایگزین غرب شوند بدون تغییر در ماهیت سلطه، جهان همچنان با چرخه‌ای از نابرابری و ستم روبه‌رو خواهد بود. بنابراین، پروژه ایران باید شکل‌گیری یک نظم چندقطبی عادلانه باشد، نه صرف چندقطبی شدن بی‌مبانی.

بایسته های راهبردی ایران در شکل‌گیری نظم نوین جهانی از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

۱. تقویت استقلال سیاسی و اقتصادی در برابر نظام سلطه جهانی

در منظومه فکری مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، تقویت استقلال سیاسی و اقتصادی در برابر نظام سلطه جهانی، نه تنها یک سیاست مقطعی، بلکه یک بایسته راهبردی و حیاتی برای جمهوری اسلامی ایران در عصر گذار به نظم نوین جهانی است. این دیدگاه بر این تحلیل استوار است که جهان در حال عبور از یک نظم تک‌قطبی به رهبری غرب (به‌ویژه آمریکا) به سمت یک نظم چندقطبی جدید است؛ نظمی که هنوز به‌طور کامل شکل نگرفته و قدرت‌های نوظهور در حال نقش‌آفرینی برای تعیین جایگاه خود در آن هستند. در این دوران بی‌ثبات و پر از فرصت و تهدید، ایران برای حفظ هویت، امنیت و منافع ملی خود و همچنین ایفای نقش تمدنی و الهام‌بخش، باید بر دو ستون استقلال سیاسی و اقتصادی تکیه کند.

مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در این زمینه بیان می‌دارد: اگر حاکمیت را به عنوان قدرت مطلق، توجیه‌ناپذیر، مستمر و عمومیت‌یافته بدانیم که همراه با عناصری چون سرزمین، حکومت، ملت، مفهوم یا پدیده دولت را می‌سازند، استقلال و آزادی متغیرهای مشتق از آن می‌باشند. مفهوم استقلال در روابط خارجی یک دولت با دولت دیگر به کار می‌رود که یک دولت می‌تواند در سیاست خارجی از منافع، اهداف و امنیت ملی خود دفاع نماید. مفهوم آزادی بیشتر در تبیین سیاست داخلی به کار می‌رود، به گونه‌ای که یک دولت در اداره امور داخلی ملت بدون اعمال نظر و تأثیرپذیری از سیاست بین‌المللی به وضع قوانین بر اساس مبانی ارزشی خود و اجرای آن بپردازد. هر چند ساز و کارهایی چون ایجاد منطقه‌هایی ممنوعه پروازی در عراق و ورود نیروهای حافظ صلح ناتو به بوسنی، نقض استقلال ملی یک کشور محسوب می‌شوند ولی با دگرگونی‌هایی که در مفاهیم سیاسی و حقوقی به وجود می‌آید، شاید این موارد و نمونه‌های مشابه آن را که یک اصل و قاعده پذیرفته شده در حقوق بین‌الملل می‌باشد، نقض حاکمیت دولت‌ها، تلقی نکنند یا فرض اینکه موضوع مهمتری از حاکمیت ملی و استقلال کشورها مد نظر باشد. البته واقعیت این است که حاکمیت ملی به عنوان آنچه فرض شد یعنی قدرت مطلق و تجزیه‌ناپذیر در جهان واقع وجود ندارد و دامنه حاکمیت روز به روز در حال محدودتر شدن است، اما این به هیچ وجه نمی‌تواند به معنی از دست دادن آزادی باشد. (بیانات، ۱۳۷۹/۷/۱)

استقلال سیاسی در این تفکر، به معنای نفی کامل سلطه‌پذیری و اتخاذ تصمیمات کلان بر اساس مصالح ملی و اصول انقلاب اسلامی است، نه تحت فشار یا خواست قدرت‌های خارجی. نظام سلطه، با ابزارهایی چون فشار سیاسی، تحریم، تهدید نظامی و جنگ نرم، همواره در تلاش است تا اراده خود را بر کشورهای مستقل تحمیل کند و آن‌ها را در چارچوب منافع خود تعریف نماید. از این منظر، هرگونه وابستگی سیاسی، حتی در قالب اتحادهای نامتوازن، می‌تواند به فرسایش حاکمیت ملی و از دست رفتن قدرت تصمیم‌گیری مستقل منجر شود. بنابراین، راهبرد ایران باید بر پایه «نه شرقی، نه غربی» و برقراری روابط متوازن و عزتمندانه با همه کشورها (به جز رژیم‌های استثنا شده) باشد، به گونه‌ای که هیچ قدرتی نتواند سیاست خارجی و داخلی ایران را دیکته کند. این استقلال به ایران اجازه می‌دهد تا در هندسه جدید قدرت جهانی، نه به عنوان یک پیرو، بلکه به عنوان یک قطب مستقل و تأثیرگذار ظاهر شود و از منافع خود و جبهه مقاومت در منطقه به طور مؤثر دفاع کند.

استقلال اقتصادی نیز به عنوان مکمل و ضامن استقلال سیاسی، از اهمیتی بنیادین برخوردار است. مقام معظم رهبری (مدظله العالی) معتقدند که وابستگی اقتصادی، پاشنه آشیل یک کشور در برابر فشارهاست. اقتصادی که به درآمدهای نفتی، واردات کالاهای اساسی و مصرفی و فناوری خارجی وابسته باشد، به راحتی از طریق تحریم‌ها و تکانه‌های اقتصادی جهانی آسیب‌پذیر می‌شود و این آسیب‌پذیری، ابزاری قدرتمند در دست نظام سلطه برای تحمیل خواسته‌های سیاسی است. راهکار برون‌رفت از این وضعیت، تحقق «اقتصاد مقاومتی» است؛ الگویی درون‌زا و برون‌نگر که بر تکیه به ظرفیت‌های داخلی، دانش‌بنیان کردن تولید، مدیریت مصرف، قطع وابستگی به نفت و در عین حال، تعامل هوشمندانه با اقتصاد جهانی استوار است. اقتصاد مقاومتی به معنای انزوا نیست، بلکه به معنای «مصون‌سازی اقتصاد» از درون است تا در عرصه تعاملات بین‌المللی، کشور از موضع قدرت و با دست پر وارد شود و تحریم‌ها کارایی خود را از دست بدهند. این امر نه تنها رفاه و پیشرفت داخلی را تضمین می‌کند، بلکه ابزار فشار دشمن را خنثی کرده و پشتوانه محکمی برای دیپلماسی فعال و استقلال سیاسی کشور فراهم می‌آورد.

در نهایت، از دیدگاه ایشان، در دنیایی که خط‌کشی‌های جدید قدرت در حال ترسیم است، تنها کشورهایی می‌توانند جایگاه شایسته خود را بیابند و از بحران‌ها عبور کنند که از استقلال واقعی برخوردار باشند. برای ایران، این استقلال دوگانه سیاسی و اقتصادی، یک انتخاب نیست، بلکه یک ضرورت راهبردی برای بقا، پیشرفت و ایفای نقش تاریخی خود در شکل‌دهی به نظامی عادلانه‌تر در جهان آینده است. تضعیف هر یک از این دو بال، توانایی پرواز کشور در آسمان پرتلاطم تحولات جهانی را مختل خواهد کرد.

۲. گسترش محور مقاومت و دیپلماسی عدالت‌محور در جهان اسلام

در چارچوب اندیشه راهبردی مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، گسترش محور مقاومت و پیگیری دیپلماسی عدالت‌محور در جهان اسلام، یکی از بایسته‌های اساسی و حیاتی جمهوری اسلامی ایران برای ایفای نقش مؤثر در شکل‌گیری نظم نوین جهانی است. این رویکرد، پاسخی به دو واقعیت کلیدی دوران معاصر است: نخست، افول تدریجی هژمونی غرب و آمریکا و ایجاد یک خلاء قدرت که فرصت‌هایی برای بازیگران جدید فراهم می‌کند؛ و دوم، تداوم سیاست‌های سلطه‌گرانه و بی‌ثبات‌ساز نظام استکبار در مناطق راهبردی، به‌ویژه در غرب آسیا و جهان اسلام. از این منظر، ایران نمی‌تواند صرفاً یک ناظر منفعل در برابر این تحولات باشد، بلکه باید به عنوان یک قدرت منطقه‌ای تأثیرگذار و ام‌القرای جهان اسلام، نقشی فعال و جهت‌دهنده ایفا کند.

ایشان در این باره بیان می‌دارد: (خداوند متعال در آیات مکرر قرآن این وعده را داده است که اهل حق، طرفداران حق، پیروز نهایی‌اند... آم یُریدونَ کیداً فَالَّذینَ کَفَرُوا هُمُ الْمَکِیدونَ؛ خیال میکنند دارند زمینه‌سازی میکنند، توطئه برای جبهه‌ی حق و مقاومت درست میکنند، [اما] نمیدانند که توطئه علیه خود آنها دارد چیده میشود طبق طبیعت و سنت الهی. آیه‌ی دیگر: «وَنُرِیدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذینَ اسْتَضَعِفُوا فِی الْأَرْضِ» تا آخر آیه. آیه‌ی دیگر: «إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ یَنْصُرْکُمْ وَ یُثَبِّتْ أَقْدَامَکُمْ؛ آیه‌ی دیگر: وَ لَیَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ یَنْصُرُهُ. آیات فراوان قرآن همه همین عاقبت را نوید میدهند به آن کسانی که در راه مقاومتند (۱۴/۳/۱۳۹۸).

گسترش محور مقاومت در این دیدگاه، فراتر از یک ائتلاف نظامی صرف است؛ این محور یک شبکه هویتی، سیاسی و امنیتی مبتنی بر اصل «مقاومت در برابر ظلم و استکبار» است که از ایران تا عراق، سوریه، لبنان، فلسطین و یمن امتداد یافته است. این شبکه برآمده از یک فهم مشترک از تهدیدات است؛ تهدیداتی که عمدتاً از سوی ایالات متحده و رژیم

صهیونیستی متوجه استقلال، تمامیت ارضی و هویت فرهنگی-دینی ملت‌های منطقه است. تقویت و گسترش این محور، یک استراتژی دفاعی پیش‌دستانه محسوب می‌شود. به جای آنکه ایران در مرزهای خود با تهدیدات مواجه شود، عمق استراتژیک خود را گسترش داده و میدان نبرد را به دورتر از خاک خود منتقل می‌کند. این راهبرد، موازنه قوا را در منطقه به نفع جریان‌های استقلال طلب تغییر داده و هزینه هرگونه اقدام نظامی مستقیم علیه ایران را برای دشمنان به شدت افزایش می‌دهد. محور مقاومت با ایجاد بازدارندگی فعال، به ابزاری کلیدی برای حفظ امنیت ملی ایران و همچنین حمایت از ملت‌های مظلوم منطقه، به‌ویژه آرمان فلسطین، تبدیل شده است. در نظم در حال ظهور جهانی، این محور به عنوان یک بلوک قدرت مستقل عمل می‌کند که قادر است معادلات منطقه‌ای را تحت تأثیر قرار دهد و از تبدیل شدن منطقه به حیات خلوت قدرت‌های سلطه‌گر جلوگیری نماید.

در جای دیگر، مقام معظم رهبری (مدظله العالی) بیان می‌دارند: ظلم و زورگوئی روزافزون رژیم صهیونیستی و همراهی برخی حکام مستبد و فاسد و مزدور آمریکا با آن از یک سو، و سر برآوردن مقاومت جانانه‌ی فلسطینی و لبنانی و پیروزی‌های معجزآسای جوانان مؤمن در جنگ‌های سی و سه روزه‌ی لبنان و بیست و دو روزه‌ی غزه از سوی دیگر، از جمله‌ی عوامل مهمی بودند که اقیانوس بظاهر آرام ملت‌های مصر و تونس و لیبی و دیگر کشورهای منطقه را به تلاطم در آوردند. این یک واقعیت است که رژیم سرپا مسلح صهیونیست و مدعی شکست‌ناپذیری، در لبنان در جنگی نابرابر، از مشت گره‌شده‌ی مجاهدان مؤمن و دلاور، شکست سخت و ذلت‌باری خورد. بیانات در کنفرانس حمایت از انتفاضه فلسطین (۹/۷/۱۳۹۰).

دیپلماسی عدالت‌محور در جهان اسلام، وجه مکمل و نرم‌افزاری این راهبرد است. مقام معظم رهبری (مدظله العالی) معتقدند که ظرفیت عظیم جهان اسلام به دلیل تفرقه و حاکمیت برخی دولت‌های وابسته، معطل مانده است. دیپلماسی عدالت‌محور به دنبال آن است که با تأکید بر مشترکات دینی و فرهنگی و برجسته‌سازی دشمنان مشترک، به ویژه رژیم صهیونیستی، صفوف مسلمانان را متحد کند. این دیپلماسی صرفاً مبتنی بر منافع کوتاه‌مدت دولتی نیست، بلکه بر اصول ارزشی مانند حمایت از مظلوم، مقابله با ظالم و تلاش برای استقرار عدالت استوار است. هدف آن، بیدار کردن وجدان ملت‌ها و ایجاد همگرایی در سطح امت اسلامی برای مقابله با پروژه‌های تفرقه‌افکنانه (مانند جنگ‌های مذهبی) و عادی‌سازی روابط با رژیم اشغالگر قدس است. ایران با پرچمداری این نوع دیپلماسی، تلاش می‌کند تا از یک قدرت صرفاً منطقه‌ای به یک رهبر معنوی و سیاسی در جهان اسلام تبدیل شود که می‌تواند انرژی متکثر ملت‌های مسلمان را در جهت اهداف مشترک بسیج کند. این رویکرد، قدرت نرم ایران را به شکل چشمگیری افزایش می‌دهد و پشتوانه‌ای مردمی و فراملی برای سیاست‌های آن در عرصه بین‌المللی فراهم می‌آورد.

در نهایت، تلفیق این دو عنصر - یعنی قدرت سخت‌افزاری و بازدارنده محور مقاومت با قدرت نرم‌افزاری و همگراکننده دیپلماسی عدالت‌محور - استراتژی کلان ایران را برای نقش‌آفرینی در نظم نوین جهانی تشکیل می‌دهد. این راهبرد به ایران امکان می‌دهد تا در دوران گذار، نه تنها امنیت و منافع خود را تأمین کند، بلکه به عنوان یک قطب مستقل، الهام‌بخش و عدالت‌خواه، در ترسیم هندسه جدید قدرتی که کمتر بر پایه سلطه و بیشتر بر پایه احترام متقابل و عدالت استوار باشد، سهمی تعیین‌کننده داشته باشد.

۳. تعمیق همکاری‌های راهبردی با قدرت‌های شرقی و منطقه‌ای

در چارچوب تفکر راهبردی مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، تعمیق همکاری‌های استراتژیک با قدرت‌های شرقی و منطقه‌ای، یک بایسته و الزام کلیدی برای جمهوری اسلامی ایران در دوران گذار به نظم نوین جهانی است. این سیاست که اغلب تحت عنوان «نگاه به شرق» شناخته می‌شود، نه یک چرخش تاکتیکی یا واکنشی صرف به فشارهای غرب، بلکه یک انتخاب استراتژیک آگاهانه و مبتنی بر تحلیلی عمیق از تغییرات در هندسه قدرت جهانی است. این دیدگاه بر این اصل استوار است که جهان تک‌قطبی به رهبری آمریکا رو به افول است و مراکز جدید قدرت، به‌ویژه در آسیا، در حال ظهور هستند. در چنین شرایطی، ایران برای خنثی‌سازی فشارها، شکستن انزوای تحمیلی و ایفای نقش متناسب با ظرفیت‌های خود، باید به‌طور فعال در این بلوک‌بندی جدید مشارکت کرده و منافع ملی خود را از طریق ائتلاف‌ها و همکاری‌های چندجانبه تأمین نماید.

مقام معظم رهبری (مدظله العالی) بیان می‌دارد:

اعتلای شأن، موقعیت، اقتدار و نقش جمهوری اسلامی ایران در منطقه و نظام بین‌الملل به‌منظور تحکیم امنیت ملی و پیشبرد منافع ملی با تأکید بر: تقویت همکاری‌های دوجانبه، منطقه‌ای و بین‌المللی با اولویت کشورهای همسایه (۲۱/۱۰/۱۳۸۷).

در جای دیگر بیان می‌دارد: من بارها - یعنی از زمان ریاست‌جمهوری - این مسأله را دائماً به وزارت‌خارجہ گفته‌ام و تکرار کرده‌ام که ما باید در ارتباطات دوجانبه، ارتباطات منطقه‌ای و در مجامع جهانی حضور فعال داشته باشیم و نباید هیچ مجمع جهانی را که در آن عضو هستیم، دست کم بگیریم. این که ما مایوس بشویم و بگوییم فایده‌ی ندارد، گوش نمی‌کنند؛ غلط است. همه چیز فایده دارد؛ همه‌ی تلاش‌ها فایده دارد... شماها می‌توانید تغییرات محیطی را کاملاً رصد کنید؛ ظرفیتهای ممکن، فرصتهای ممکن و تهدیدها را منعکس کنید؛ باید هم بکنید. البته این طور هم نباشد که همه‌اش تهدیدها منعکس شود؛ بعضی‌ها کارشان فقط منعکس کردن تهدیدهاست، که نتیجه‌اش - نمی‌گویم آنها قصدشان این است - مرعوب کردن مسؤولان بالاست؛ اگر قابل مرعوب شدن باشند (۲۵/۰۵/۱۳۸۳).

این راهبرد بر چند پایه اساسی استوار است. نخست، واقع‌گرایی در شناخت نظم جدید. جهان دیگر تحت سلطه بلامنازع یک قدرت نیست و کشورهایمانند چین و روسیه به عنوان قدرت‌های بزرگ اوراسیایی، منافع و دیدگاه‌هایی دارند که در بسیاری از موارد با سیاست‌های هژمونیک آمریکا در تضاد است. این تضاد منافع، یک فرصت استراتژیک برای ایران فراهم می‌کند تا با کشورهایی که آن‌ها نیز هدف فشارها و سیاست‌های مهار آمریکا قرار دارند، جبهه مشترکی تشکیل دهد. همکاری با این قدرت‌ها به معنای نفی اصل «نه شرقی، نه غربی» نیست، بلکه تفسیری هوشمندانه از آن در شرایط جدید است؛ یعنی عدم پذیرش سلطه و برقراری روابط بر اساس احترام متقابل و منافع مشترک، نه وابستگی. این همکاری‌ها می‌تواند در زمینه‌های سیاسی، امنیتی و دفاعی به ایجاد یک وزنه تعادل در برابر یکجانبه‌گرایی غرب کمک کرده و از انزوای سیاسی ایران جلوگیری کند.

دوم، ضرورت خنثی‌سازی تحریم‌ها و گشایش اقتصادی. از آنجا که نظام سلطه از اقتصاد به عنوان اصلی‌ترین ابزار فشار علیه ایران استفاده می‌کند، ایجاد پیوندهای اقتصادی عمیق با قدرت‌های شرقی و همسایگان، راهکاری حیاتی برای بی‌اثر کردن این حربه است. همکاری با اقتصادهای بزرگی چون چین و هند، عضویت در پیمان‌های اقتصادی منطقه‌ای مانند سازمان همکاری شانگهای و اتحادیه اقتصادی اوراسیا، و توسعه تجارت با کشورهای همسایه، به ایران امکان می‌دهد تا بازارهای جدیدی برای نفت و کالاهای خود بیابد، نیازهای فناورانه و سرمایه‌ای خود را تأمین کند و در شبکه‌های مالی و تجاری مستقل از دلار و سیستم بانکی غرب ادغام شود. این امر نه تنها به رشد اقتصادی و تقویت زیرساخت‌ها کمک

می‌کند، بلکه با در هم تنیدن منافع اقتصادی ایران با این کشورها، هزینه سیاسی و اقتصادی همراهی آن‌ها با تحریم‌های غرب را افزایش داده و عملاً دیوار تحریم را فرسوده می‌سازد.

سوم، تقویت امنیت منطقه‌ای درون‌زا. مقام معظم رهبری (مدظله العالی) همواره بر این نکته تأکید دارند که امنیت منطقه باید توسط کشورهای خود منطقه و بدون دخالت نیروهای فرامنطقه‌ای تأمین شود. تعمیق همکاری‌های راهبردی با قدرت‌های منطقه‌ای مانند روسیه در حوزه امنیتی (مثلاً در سوریه) و همچنین با کشورهای همسایه در چارچوب پیمان‌های دوجانبه و چندجانبه، در راستای تحقق همین هدف است. این همکاری‌ها به ایجاد یک معماری امنیتی جدید در منطقه کمک می‌کند که مبتنی بر منافع مشترک در مبارزه با تروریسم، افراط‌گرایی و مقابله با بی‌ثباتی‌های ناشی از دخالت‌های خارجی است. چنین رویکردی، حضور نظامی آمریکا در منطقه را به چالش می‌کشد و بستری برای حل و فصل مسائل منطقه‌ای از طریق گفتگو و همکاری میان همسایگان فراهم می‌آورد.

در نهایت، سیاست نگاه به شرق و تعمیق روابط با قدرت‌های همسو، برای ایران ابزاری است تا از یک بازیگر صرفاً درگیر در منازعات منطقه‌ای، به یک شریک فعال و تأثیرگذار در شکل‌دهی به نظم آینده جهان تبدیل شود. این راهبرد به ایران اجازه می‌دهد تا با استفاده از موقعیت ژئوپلیتیک منحصر به فرد خود، به عنوان پل ارتباطی میان شرق و غرب و یک مرکز ثقل در معادلات انرژی و ترانزیت، جایگاه خود را در ساختار جدید قدرت جهانی تثبیت کرده و از فرصت‌های دوران گذار برای تضمین استقلال، امنیت و پیشرفت بلندمدت خود بهره‌برداری نماید.

۴. توسعه علم، فناوری و خودکفایی در حوزه‌های راهبردی

در منظومه فکری مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، توسعه علم، فناوری و دستیابی به خودکفایی در حوزه‌های راهبردی، اساسی‌ترین رکن و زیربنایی‌ترین بایسته برای نقش‌آفرینی قدرتمند و مستقل جمهوری اسلامی ایران در نظم نوین جهانی است. این دیدگاه بر این باور استوار است که در جهان آینده، قدرت واقعی کشورها نه فقط با معیارهای نظامی و جغرافیایی، بلکه بیش از هر چیز با «قدرت علمی و فناورانه» آن‌ها سنجیده خواهد شد.

مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در این زمینه بیان می‌دارد: در زمینه‌ی علم و فناوری، آن کاری را که ذهن بشر به آن دست نیافته است، آن را وجهه‌ی همت قرار بدهید و دنبال نکنید؛ این طوری است که ما خط مقدم علم را شکسته‌ایم و یک قدم به جلو برداشته‌ایم (۱۳۸۵/۰۷/۱۳).

در عصر گذار کنونی که ساختارهای قدرت در حال دگرگونی است، کشوری می‌تواند جایگاه خود را تثبیت کرده و از تهدیدها به فرصت تبدیل کند که کلیدهای تولید علم و خلق فناوری‌های پیشرفته را در دست داشته باشد. از این منظر، پیشرفت علمی برای ایران یک انتخاب تجملاتی نیست، بلکه یک ضرورت حیاتی برای بقا، امنیت و پیشرفت است.

این راهبرد بر چند اصل بنیادین تکیه دارد. نخست، علم به مثابه ابزار اقتدار و استقلال. مقام معظم رهبری (مدظله العالی) معتقدند که وابستگی علمی و فناورانه، ریشه و مادر سایر وابستگی‌ها، اعم از سیاسی، اقتصادی و فرهنگی است. کشوری که برای تأمین نیازهای کلیدی خود در حوزه‌هایی مانند دفاع، سلامت، انرژی و امنیت غذایی به دیگران وابسته باشد، در بزنگاه‌های تاریخی و در برابر فشارهای نظام سلطه، به شدت آسیب‌پذیر خواهد بود. تحریم‌ها و فشارهای خارجی دقیقاً نقاط ضعف فناورانه یک کشور را هدف قرار می‌دهند. بنابراین، تنها راه شکستن این حلقه فشار و تضمین استقلال واقعی، درونی‌سازی دانش و بومی‌سازی فناوری‌های راهبردی است. خودکفایی در عرصه‌هایی چون صنعت هسته‌ای، فناوری‌های

موشکی و دفاعی، سلول‌های بنیادی، هوافضا و نانو تکنولوژی، نمونه‌های بارزی هستند که نشان می‌دهند چگونه پیشرفت علمی می‌تواند به طور مستقیم به افزایش قدرت بازدارندگی، عمق استراتژیک و توان چانه‌زنی سیاسی یک کشور در عرصه بین‌المللی منجر شود.

دوم، علم به عنوان موتور محرک اقتصاد مقاومتی. اقتصاد مقاومتی که به عنوان راهبرد اصلی مقابله با فشارهای اقتصادی مطرح است، بدون یک پشتوانه علمی و فناورانه قوی، تحقق‌پذیر نیست. تبدیل اقتصاد متکی بر منابع طبیعی (مانند نفت) به یک «اقتصاد دانش‌بنیان»، شاه‌کلید این گذار است. این امر از طریق حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان، پیوند مؤثر میان دانشگاه و صنعت، و تبدیل ایده‌های علمی به محصولات و خدمات ثروت‌آفرین امکان‌پذیر می‌شود. چنین اقتصادی نه تنها در برابر تکان‌های خارجی و تحریم‌ها مقاوم‌تر است، بلکه با ایجاد ارزش افزوده بالا، اشتغال برای نخبگان و افزایش بهره‌وری، زمینه را برای رشد پایدار و رفاه عمومی فراهم می‌کند. در نظم جدید جهانی، کشورهایی که بتوانند در زنجیره ارزش جهانی، جایگاهی مبتنی بر فناوری و نوآوری برای خود تعریف کنند، سهم بیشتری از ثروت و قدرت را به دست خواهند آورد.

سوم، علم به مثابه منبع قدرت نرم و الهام‌بخشی. پیشرفت علمی و فناورانه صرفاً یک دستاورد مادی نیست، بلکه به تولید «عزت ملی» و «خودباوری» در درون و «قدرت نرم» در بیرون منجر می‌شود. زمانی که یک کشور تحت شدیدترین فشارها و تحریم‌ها، به موفقیت‌های چشمگیر علمی دست می‌یابد، این پیام را به جهان و به‌ویژه به ملت‌های مستقل و مسلمان مخابره می‌کند که می‌توان با تکیه بر توان داخلی و بدون تسلیم شدن در برابر قدرت‌های بزرگ، به قله‌های پیشرفت رسید. این موفقیت‌ها به یک الگوی الهام‌بخش تبدیل شده و جایگاه معنوی و تمدنی ایران را در جهان اسلام و در میان کشورهای در حال توسعه ارتقا می‌بخشد.

در نهایت، از دیدگاه ایشان، سرمایه‌گذاری بر روی نسل جوان، نخبگان و دانشمندان و ایجاد یک نهضت فراگیر علمی در کشور، مهم‌ترین و راهبردی‌ترین سرمایه‌گذاری برای آینده ایران است. در جهانی که خط‌کشی‌های جدید قدرت بر مبنای تسلط بر فناوری‌های نوظهور (مانند هوش مصنوعی، بیوتکنولوژی و کوانتوم) در حال شکل‌گیری است، توسعه علمی و فناورانه برای ایران حکم اکسیژن را دارد؛ امری که تضمین‌کننده حیات عزتمندانه، امنیت پایدار و نقش‌آفرینی مؤثر در ساختن فردای جهان خواهد بود.

۵. ترویج گفتمان معنویت، عدالت و عقلانیت در روابط بین‌الملل

در چارچوب هندسه فکری مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، ترویج گفتمان سه‌بعدی «معنویت، عدالت و عقلانیت» در روابط بین‌الملل، یک بایسته راهبردی و تمدنی برای جمهوری اسلامی ایران در عصر شکل‌گیری نظم نوین جهانی است. این رویکرد، فراتر از یک سیاست خارجی صرف، ارائه یک آلترناتیو و الگوی جدید برای اداره جهان است که در تقابل مستقیم با نظم موجود مبتنی بر مادی‌گرایی، زورمداری و استانداردهای دوگانه قرار می‌گیرد. در دورانی که جهان از افول هژمونی غرب و بحران‌های هویتی و اخلاقی رنج می‌برد، ایران با پرچمداری این گفتمان، تلاش می‌کند تا نه تنها جایگاه خود را در ساختار جدید قدرت تثبیت کند، بلکه به ارائه یک راه‌حل بنیادین برای معضلات بشری بپردازد.

مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در این زمینه بیان می‌دارد: (حکومت آینده حضرت مهدی موعود ارواح‌افشاده، یک حکومت مردمی به تمام معناست. مردمی یعنی چه؟ یعنی متکی به ایمانها و اراده‌ها و بازوان مردم است. امام زمان، تنها

دنیا را پُر از عدل و داد نمیکند؛ امام زمان از آحاد مؤمن مردم و با تکیه به آنهاست که بنای عدل الهی را در سرتاسر عالم استقرار میبخشد و یک حکومت صددرصد مردمی تشکیل میدهد (۳۰/۰۷/۱۳۸۱).

معنویت در این گفتمان، به معنای تزریق اخلاق و ارزش‌های الهی به کالبد بی‌روح روابط بین‌الملل است. نظم کنونی جهانی، عمدتاً بر پایه منافع مادی کوتاه‌مدت، قدرت نظامی و محاسبات صرفاً سکولار بنا شده است که نتیجه آن، جنگ، بی‌عدالتی، استثمار ملت‌ها و بحران‌های زیست‌محیطی بوده است. در مقابل، گفتمان معنویت‌گرا بر این باور است که سیاست باید در خدمت تعالی انسان و تحقق ارزش‌هایی چون کرامت انسانی، صداقت، وفای به عهد و همدردی با دردهای بشری باشد. این رویکرد، سیاست را از ابزاری برای سلطه به وسیله‌ای برای خدمت تبدیل می‌کند و با نفی اصالت سود و قدرت، وجدان‌های بیدار ملت‌ها را مخاطب قرار می‌دهد. برای ایران، ترویج معنویت به معنای ارائه یک منبع قدرت نرم بی‌بدیل است که می‌تواند فراتر از مرزهای سیاسی و مذهبی، قلوب انسان‌های آزاده جهان را به خود جلب کرده و یک جبهه جهانی علیه بی‌اخلاقی و مادی‌گرایی حاکم بر جهان تشکیل دهد.

عدالت، رکن محوری و مطالبه اصلی این گفتمان در عرصه عمل است. از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، بسیاری از ساختارها و نهادهای بین‌المللی کنونی (مانند شورای امنیت با حق وتو) ذاتاً ناعادلانه و در خدمت منافع قدرت‌های بزرگ هستند. این بی‌عدالتی در توزیع ثروت، فرصت‌ها و قدرت در سطح جهان، ریشه اصلی جنگ‌ها، فقر و تروریسم است. دیپلماسی عدالت‌محور ایران به دنبال به چالش کشیدن این ساختارهای ناعادلانه، دفاع از حقوق ملت‌های مظلوم و مستضعف (که آرمان فلسطین نماد برجسته آن است) و مقابله با استانداردهای دوگانه غرب در موضوعاتی مانند حقوق بشر و تروریسم است. این عدالت‌خواهی، به سیاست خارجی ایران هویتی آرمان‌گرایانه و جهان‌شمول می‌بخشد و آن را از یک بازیگر صرفاً منطقه‌ای به یک مدعی جهانی برای ایجاد نظامی منصفانه‌تر ارتقا می‌دهد. در نظم در حال ظهور، ایران با تأکید بر عدالت، تلاش می‌کند تا ائتلافی از کشورهای مستقل و ملت‌های تحت ستم را گرد هم آورد و اجازه ندهد که نظم جدید، بازتولید همان بی‌عدالتی‌های نظم قدیم در قالبی نو باشد.

عقلانیت، ضامن واقع‌بینی، استحکام و کارآمدی این گفتمان است. برخلاف تبلیغات نظام سلطه که تلاش می‌کند سیاست‌های ایران را احساسی و غیرمنطقی جلوه دهد، مقام معظم رهبری (مدظله العالی) همواره بر لزوم اتخاذ رویکردی عقلانی، محاسبه‌شده و مبتنی بر منطق در تمام تصمیمات تأکید دارند. عقلانیت در این منظومه به معنای شناخت دقیق صحنه جهانی، درک صحیح از موازنه قوا، محاسبه دقیق هزینه‌ها و فایده‌ها، استفاده هوشمندانه از فرصت‌ها و پرهیز از اقدامات شتاب‌زده و نسنجیده است. این عقلانیت انقلابی، ضمن پایبندی کامل به اصول و آرمان‌های معنوی و عادلانه، بهترین و مؤثرترین روش‌ها را برای تحقق آن‌ها برمی‌گزیند. این همان منطقی است که در عین مقاومت سرسختانه در برابر زورگویی، باب گفتگو و تعامل عزتمندانه با جهان را باز می‌گذارد و در عین آرمان‌گرایی، واقعیت‌های صحنه را نادیده نمی‌گیرد.

در نهایت، ترکیب این سه عنصر، یک مدل حکمرانی و سیاست‌ورزی بین‌المللی جامع را به جهان عرضه می‌کند که هم آرمان‌خواه و هم واقع‌بین است. این گفتمان، پاسخ ایران به بحران معنا در جهان مدرن و نقشه راه آن برای ایفای نقشی تمدن‌ساز در شکل‌دهی به نظامی است که در آن، قدرت در خدمت عدالت و سیاست در پرتو معنویت و با راهبری عقلانیت قرار گیرد.

۶- نقشه راه ایران برای جهان آینده

مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، الزامات راهبردی برای نقش‌آفرینی ایران در شکل‌گیری نظم نوین جهانی را در منظومه‌ای فکری ترسیم می‌کنند که هم به ظرفیت‌های درونی کشور و هم به تحولات بیرونی توجه دارد. نقطه آغاز این الزامات، ضرورت شناخت دقیق شرایط تاریخی و فرصت‌های ناشی از افول نظم سلطه است. ایشان در سخنرانی ۲۵ شهریور ۱۳۹۳ در دیدار با فرماندهان سپاه فرمودند:

«جهان در حال عبور از یک پیچ تاریخی است؛ نظم ظالمانه گذشته رو به افول است و ملت ما باید با شناخت این شرایط، نقش فعال در ساختن آینده ایفا کند.» (سخنرانی ۲۵ شهریور ۱۳۹۳ در دیدار با فرماندهان سپاه).

این سخن بر دو نکته کلیدی تاکید دارد: نخست، تحلیل شرایط به‌عنوان بخشی از راهبرد ملی، و دوم، عبور از حالت انفعال به وضعیت کنشگری فعال. در گفتمان رهبری، درک این «پیچ تاریخی» به معنای آمادگی برای تصمیم‌های بزرگ و تغییر موازنه‌هاست؛ تصمیم‌هایی که اگر به‌موقع و با اتکای به ظرفیت داخلی اتخاذ شود، می‌تواند جایگاه ایران را در نظم آینده تثبیت کند.

این مرحله، معادل «تشخیص فرصت راهبردی» در علوم سیاسی است. در تحول نظم جهانی، هر کشوری که بتواند زودتر از دیگران تغییر مسیر را حس کند و ساختارهای خود را با آن تطبیق دهد، سهم بیشتری در طراحی آینده می‌گیرد. ایران برخلاف بسیاری از کشورها، با یک گفتمان مستقل و تاریخی وارد این مرحله شده است که به آن امکان می‌دهد نه از سر اضطرار، بلکه بر اساس یک چارچوب از پیش تعریف‌شده عمل کند.

الزام دوم، تقویت بنیه داخلی به‌عنوان پایه اصلی هرگونه نقش‌آفرینی جهانی است. مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در ۲۹ بهمن ۱۳۹۹ در دیدار با مردم تبریز بیان کردند:

«قدرت داخلی یعنی اقتصاد قوی، فرهنگ مستقل، و امنیت پایدار؛ این‌ها ابزارهای حضور قدرتمند در جهان هستند.» (سخنرانی در دیدار با مردم تبریز، ۲۹ بهمن ۱۳۹۹).

در این نگاه، قدرت داخلی یک ساختار چندوجهی است که همزمان شامل اقتصاد مقاومتی، فرهنگ بومی و قدرت دفاعی می‌شود. این سه مؤلفه، همچون اضلاع یک مثلث، هر کدام دیگری را کامل می‌کنند و فقدان هر یک، کل معادله قدرت ملی را دچار نقص می‌کند.

تمرکز بر «قدرت درونی» به این معناست که ایران برای اثرگذاری در نظم نوین نباید صرفاً به اتحادهای خارجی یا شکاف‌های موجود در بلوک‌های قدرت متکی باشد. وابستگی به بیرون، جایگاه ایران را در معرض تغییرات ناگهانی قرار می‌دهد، در حالی که تقویت زیرساخت‌های داخلی امکان حضور پایدار و بدون باج‌دهی را فراهم می‌کند. این همان استراتژی «پویایی درون‌زا و برون‌نگر» است که رهبری در قالب اقتصاد مقاومتی و پیشرفت علمی تعریف کرده‌اند.

عنصر سوم، دیپلماسی فعال و چندلایه است. ایشان در ۲۳ مرداد ۱۳۹۶ در دیدار با مسؤولان وزارت خارجه بیان داشتند: «سیاست خارجی باید متکی بر عزت، حکمت و مصلحت باشد و روابط متنوع با همه بخش‌های جهان، به‌جز رژیم صهیونیستی، توسعه یابد.» (دیدار با مسؤولان وزارت خارجه، ۲۳ مرداد ۱۳۹۶).

در این چارچوب، ایران باید شبکه‌ای از روابط چندبعدی با قدرت‌های نوظهور، کشورهای همسوس، و ملت‌های تحت فشار ایجاد کند. این نه به معنای کنار گذاشتن اصول، بلکه به معنای حداکثرسازی ظرفیت تعاملات است؛ به گونه‌ای که حتی در میانه فشارهای غرب، مسیرهای متعددی برای پیشبرد منافع ملی وجود داشته باشد.

این سطح از دیپلماسی نیازمند مهندسی دقیق جغرافیای قدرت است. به بیان دیگر، دستگاه سیاست خارجی باید نقشه‌ای از جهان ترسیم کند که در آن محورهای اقتصادی، امنیتی و فرهنگی ایران به‌طور همزمان گسترش یابد. در عصر گذار نظم جهانی، کشورهایی که بتوانند ائتلاف‌های غیررسمی و شبکه‌ای بسازند، قدرت چانه‌زنی بالاتری خواهند داشت. این سیاست برای ایران یک الزام بقا و پیشرفت است، نه صرفاً انتخابی تاکتیکی.

از دیدگاه رهبری، شرط دیگر برای ایفای نقش در نظم نوین، حضور فعال در حوزه علم و فناوری است. در ۳ شهریور ۱۴۰۰ در ارتباط تصویری با هیأت دولت تصریح کردند:

«در دنیای آینده، علم و فناوری به‌ویژه در عرصه‌هایی مانند زیست‌فناوری، نانو، و هوش مصنوعی، تعیین‌کننده جایگاه کشورها خواهد بود. ما نباید در این میدان حتی یک روز عقب بمانیم.» (ارتباط تصویری با هیأت دولت، شهریور ۱۴۰۰). اینجا، علم نه صرفاً در بعد دانشگاهی، بلکه به‌عنوان یک ابزار ژئوپلیتیکی درک می‌شود. فناوری‌های نوین، علاوه بر توانمندسازی داخلی، دروازه ورود به ائتلاف‌های فناورانه و اقتصادی بین‌المللی را باز می‌کند.

این نگاه، پیوند مستقیمی میان «دانش» و «قدرت سیاسی» برقرار می‌کند. در نظم نوین، کشورها با صادرات فناوری و استانداردهای فنی، قواعد بازی را تعیین می‌کنند. اگر ایران بتواند در چند حوزه کلیدی فناوری صاحب‌نام شود، حتی مخالفان سیاسی‌اش برای دسترسی به این ظرفیت‌ها ناچار به تعامل خواهند بود. در نتیجه، سرمایه‌گذاری راهبردی در علم، بخشی از سیاست خارجی و امنیت ملی محسوب می‌شود، نه صرفاً سیاست علمی.

در مجموع، الزامات راهبردی ایران برای نقش‌آفرینی در نظم نوین جهانی از نگاه مقام معظم رهبری (مدظله العالی) بر چهار محور اساسی استوار است: شناخت فرصت تاریخی و پیچ گذار، تقویت قدرت داخلی در سه بُعد اقتصاد، فرهنگ و امنیت، دیپلماسی چندلایه بر اساس عزت و حکمت، و جهش علمی در حوزه‌های راهبردی. این چهار محور، هم‌مکمل یکدیگرند و هم ضامن بقای ایران در شرایط متغیر جهان.

چیدمان این الزامات، نشان‌دهنده نگاه «سیستمی» رهبری به سیاست بین‌الملل است. در این نگاه، هیچ حوزه‌ای نمی‌تواند به‌طور مستقل جایگاه ایران را تثبیت کند، بلکه هماهنگی میان ظرفیت داخلی و کنش خارجی، برگ برنده در مرحله گذار نظم جهانی خواهد بود. اگر این مجموعه به‌طور همزمان و پیوسته دنبال شود، ایران نه‌فقط یک بازیگر واکنشی، بلکه یک طراح فعال بخشی از نظم آینده خواهد بود.

۷-ارائه شعارهای انسانی و فطری

از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، پایه‌های نظم نوین جهانی مطلوب، نه بر قدرت نظامی یا سلطه اقتصادی بلکه بر شعارهای انسانی و فطری استوار است؛ شعارهایی که ریشه در کرامت ذاتی انسان، عدالت، آزادی حقیقی و معنویت دارند. ایشان با نقد نظام‌های سلطه‌گر غربی، تأکید می‌فرمایند که نظم کنونی جهانی بر مبنای تبعیض، استعمار و بهره‌کشی از انسان‌ها شکل گرفته و از این‌رو فاقد عدالت و اخلاق است. در مقابل، نظم نوینی که جمهوری اسلامی ایران به آن دعوت می‌کند مبتنی بر بیداری ملت‌ها، احیای ارزش‌های فطری، و احترام به حقوق واقعی انسان‌هاست؛ یعنی نظامی که محور آن عقلانیت، معنویت و عدالت جهانی است. این شعارها - عدالت، استقلال، آزادی واقعی و کرامت انسانی - از فطرت انسانی نشأت می‌گیرند و قابلیت پذیرش در میان همه ملت‌ها را دارند، زیرا برخلاف ارزش‌های تحمیلی غرب، همگانی و درونی‌اند. از نظر ایشان، این شعارها صرفاً مفاهیم اخلاقی نیستند، بلکه راهبردهای سیاسی و اجتماعی‌اند که

جهان را از سلطه قدرت‌محور به سوی همزیستی انسان‌محور سوق می‌دهند. بر همین اساس، مقام معظم رهبری بر نقش ملت‌های مستقل در تحقق این نظم تأکید دارند و معتقدند ملت‌ها باید با تکیه بر هویت فرهنگی و ایمان خود، در برابر نظام سلطه ایستادگی کنند تا جهان بر اساس عقل و عدالت اداره شود، نه منافع قدرت‌ها. از دیدگاه ایشان، نظم نوین جهانی آینده، نظمی است که در آن عدالت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی حاکم خواهد بود، انسان به عنوان خلیفه الهی در زمین شناخته می‌شود، و معیار روابط بین کشورها، احترام متقابل و حقیقت‌جویی است. بنابراین، ارائه و تحقق شعارهای انسانی و فطری همچون عدالت و کرامت، نه تنها هدف اخلاقی، بلکه شالوده اصلی ساخت تمدن نوین اسلامی و شکل‌دهی به نظم جهانی مبتنی بر ارزش‌های الهی و انسانی محسوب می‌شود.

۸- دشمن شناسی و مرزبندی با آن

از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدّ ظلّه‌العالی)، مفهوم دشمن‌شناسی و مرزبندی با دشمن یکی از ارکان اساسی در شکل‌گیری نظم نوین جهانی عادلانه و مستقل است؛ زیرا هر نظمی که بر پایه حق و عدالت بنا شود، ناگزیر با جریان‌های باطل، سلطه‌طلب و استکباری در تقابل قرار می‌گیرد. ایشان بارها تأکید کرده‌اند که دشمن‌شناسی صرفاً به معنای شناخت نظامی یا سیاسی دشمن نیست، بلکه یک شناخت راهبردی و فرهنگی است که مانع از نفوذ فکری و هویتی قدرت‌های سلطه‌گر در جوامع اسلامی می‌شود. در نگاه رهبر معظم انقلاب، دشمن حقیقی امت اسلامی همان نظام‌های سلطه‌ای هستند که با ابزارهای فرهنگی، رسانه‌ای و اقتصادی در پی نابودی استقلال ملت‌ها و تغییر هویت آنان‌اند. از این رو، مرزبندی با دشمن، حفظ استقلال فرهنگی و سیاسی را تضمین می‌کند و جامعه را از الگوهای تحمیلی غربی مصون می‌دارد. مرزبندی به معنای نفی تعامل نیست، بلکه تعیین خطوط قرمز بر پایه ایمان، منافع ملی و ارزش‌های الهی است؛ یعنی جامعه اسلامی باید روابط خود را با سایر قدرت‌ها بر اساس عزت و مصالح امت تعریف کند، نه بر اساس فشار یا تطمیع دشمنان. از منظر مقام معظم رهبری، در نظم نوینی که از دل بیداری ملت‌ها و شکست نظام سلطه شکل می‌گیرد، جامعه‌ای موفق است که دشمن را بشناسد، راه‌های نفوذ او را بداند و فریب شعارهای ظاهرپسند را نخورد. مؤمنان و ملت‌های آزاده باید دشمنان بشریت را در سیمای قدرت‌های استکباری، شرکت‌های بزرگ اقتصادی، و رسانه‌های ضلالت‌گر جهانی بشناسند و با هوشمندی مرزهای فکری و رفتاری خود را با آنان حفظ کنند. این دشمن‌شناسی، شرط بقا و اقتدار در نظم آینده جهان است، زیرا تنها ملتی می‌تواند تمدن نوین اسلامی را بنا کند که بداند با چه کسانی باید همکاری و با چه جریان‌هایی باید مقابله کند. مقام معظم رهبری تأکید دارند که ساده‌انگاری در برابر دشمن یا خوش‌بینی نسبت به قدرت‌های جهانی، بزرگ‌ترین خطری است که می‌تواند جامعه اسلامی را از مسیر استقلال و عدالت منحرف سازد. بدین ترتیب، شناخت دشمن و مرزبندی روشن با او، نه نشانه انزوا، بلکه علامت بصیرت، استقلال، و اقتدار فکری در برابر نظام سلطه جهانی است؛ و همین اصل، یکی از مؤلفه‌های بنیادین در تحقق نظم نوین جهانی بر پایه ارزش‌های الهی و انسانی به شمار می‌آید.

۹- صدور انقلاب اسلامی و تمدن نوین اسلامی و ارایه الگوی ناب اسلام محمدی(ص) به عنوان چشم انداز مطلوب

از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدّ ظلّه‌العالی)، «صدور انقلاب اسلامی» و تحقق «تمدن نوین اسلامی» نه به معنای سلطه‌طلبی سیاسی یا مداخله در امور دیگران، بلکه بیانگر حرکت الهی برای ارائه الگوی ناب اسلام محمدی(ص) به عنوان چشم‌انداز مطلوب برای نظم نوین جهانی است. ایشان معتقدند انقلاب اسلامی، نقطه آغاز بیداری ملت‌ها و بازگشت

به هویت فطری انسان است؛ انقلابی که بر محور عدالت، معنویت، عقلانیت و استقلال بنا شده است و فلسفه وجودی آن، برپایی نظامی عادلانه مبتنی بر ارزش‌های الهی است. صدور این انقلاب، به تعبیر مقام معظم رهبری، صدور پیام و اندیشه است نه صدور جنگ و درگیری؛ یعنی انتقال تجربه مقاومت، عزت و خودباوری ملت ایران به ملت‌های دیگر تا آنان نیز بتوانند در برابر نظام‌های سلطه جهانی بایستند و اداره جامعه را بر پایه ایمان و عدالت بنا کنند.

تمدن نوین اسلامی که ایشان به‌عنوان هدف بلندمدت انقلاب اسلامی ترسیم کرده‌اند، مرحله‌ای است که در آن ملت‌های مستقل با تکیه بر اسلام ناب محمدی(ص) و عقلانیت دینی، الگویی جامع برای اداره زندگی بشر ارائه می‌کنند؛ الگویی که در برابر تمدن مادی غرب، بر معنویت، اخلاق، خانواده و عدالت اجتماعی تکیه دارد. این تمدن، پاسخ‌گوی نیازهای واقعی انسان معاصر است و توانایی دارد نظم جهانی را از محور قدرت و ثروت به محور حقیقت و کرامت انسانی منتقل سازد. در این چشم‌انداز، صدور انقلاب اسلامی به‌معنای گسترش روح آزادی‌خواهی و عدالت‌طلبی است تا ملت‌ها بتوانند از وابستگی به قدرت‌های سلطه‌گر رها شوند و هویت الهی خود را باز یابند. به باور مقام معظم رهبری، این مسیر نه یک آرمان دوردست بلکه برنامه‌ای تاریخی است که با پیشرفت علمی، تعمیق ایمان دینی و انسجام امت اسلامی تحقق می‌یابد. بنابراین، صدور انقلاب اسلامی و ارایه الگوی ناب اسلام محمدی(ص)، چشم‌انداز مطلوب نظم نوین جهانی از منظر رهبری است؛ نظامی که در آن عدالت، کرامت، و معنویت انسانی جایگزین تبعیض، سلطه و ماده‌گرایی گردد و بشریت به سوی جامعه‌ای جهانی بر پایه ارزش‌های الهی و عقلانی هدایت شود.

نتیجه‌گیری

اندیشه مقام معظم رهبری درباره نظم نوین جهانی، نشان می‌دهد که ایشان با نگاهی کل‌نگر و آینده‌محور، تحولات بین‌المللی را نه صرفاً به‌عنوان جابه‌جایی قدرت بین دولت‌ها، بلکه به‌مثابه یک «تغییر پارادایم تمدنی» تحلیل می‌کنند. در این چارچوب، جهان کنونی وارد مرحله‌ای از دگرگونی شده است که در آن بنیادهای نظم سلطه – شامل برتری هژمونیک یک یا چند قدرت، وابستگی ساختارهای اقتصادی و امنیتی بین‌المللی به این هژمون، و یکسان‌سازی فرهنگی در ذیل الگوی لیبرال سرمایه‌داری – با چالش‌های جدی مواجه است. مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) بارها در بیانات خود تأکید کرده‌اند که این نظم، به‌واسطه بی‌عدالتی ذاتی و ناتوانی در پاسخ‌گویی به نیازهای واقعی ملت‌ها، محکوم به زوال است. ایشان، افول نسبی قدرت ایالات متحده، رشد قدرت‌های نوظهور مانند چین، روسیه و هند، و بیداری ملت‌ها در برابر اشکال جدید سلطه را نشانه‌های متقن این فرایند می‌دانند.

از منظر رهبری، عبور از این وضعیت نیازمند «مهندسی فعال» است. بدین معنا که ملت‌ها و دولت‌های مستقل باید با بهره‌گیری از فرصت‌های حاصل از فروپاشی تدریجی نظم قدیم، طرحی بدیل را بر مبنای عدالت، معنویت، کرامت انسانی و احترام متقابل پایه‌گذاری کنند. ایران، به‌عنوان کشوری برخاسته از گفتمان انقلاب اسلامی، مسئولیتی مضاعف در این مسیر دارد. به اعتقاد ایشان، نقش‌آفرینی در طراحی نظم آینده بدون برخورداری از قدرت داخلی – شامل اقتصاد مقاومتی، امنیت پایدار، فرهنگ مستقل و پیشرفت علمی – ممکن نیست. از سوی دیگر، سیاست خارجی چندلایه، حضور فعال در پیمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی مستقل از بلوک‌های سلطه، و ساخت ائتلاف‌های متنوع با ملت‌ها و دولت‌های همسو، لازمه تثبیت جایگاه ایران در ساختار در حال ظهور است.

ایشان در بعد تمدنی و فرهنگی، بر این نکته تأکید دارند که هر نظم پایداری باید بر پایه هویت‌های اصیل و متکثر ملت‌ها استوار باشد، نه بر اساس الگوی یکسان‌سازی فرهنگی که غرب در پی تحمیل آن است. از این رو، فرهنگ در اندیشه ایشان تنها یک ابزار نرم نیست، بلکه ستون فقرات استقلال و پیشرفت به شمار می‌رود. پیوند عدالت با معنویت، نهادینه‌سازی اخلاق در روابط بین‌الملل، و ایجاد گفت‌وگوی تمدنی برابر میان ملت‌ها، بخش مهمی از طرح کلان ایشان برای نظم آینده را تشکیل می‌دهد.

در حوزه اقتصاد، نقد صریح ایشان به نهادهای بین‌المللی مانند صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی، به افشای کارکرد این نهادها به‌عنوان ابزار سلطه اقتصادی می‌انجامد. راهکار جایگزین، از نگاه ایشان، توسعه همکاری‌های اقتصادی منطقه‌ای و جهانی خارج از مدار دلار، ایجاد پیمان‌های پولی دوجانبه و چندجانبه، و به‌کارگیری الگوهای اقتصاد مقاومتی است. این رویکرد، عملاً بخشی از فرآیند بی‌اثر کردن ابزارهای فشار قدرت‌های سلطه‌گر محسوب می‌شود.

جمع‌بندی اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله العالی) درباره ویژگی‌های نظم نوین جهانی را می‌توان در سه گزاره فشرده بیان کرد: نخست، نظم موجود به دلیل ماهیت ظالمانه و ناکارآمدی، رفتنی است و نشانه‌های زوال آن آشکار است؛ دوم، نظم آینده باید بر مبنای عدالت، معنویت، استقلال ملت‌ها و احترام به هویت‌های فرهنگی شکل گیرد؛ و سوم، ایران با تکیه بر قدرت داخلی و دیپلماسی فعال، می‌تواند و باید یکی از طراحان و معماران این نظم باشد. این تصویر، همزمان یک تحلیل علمی از روندهای جهانی و یک نقشه راه عملی برای سیاست داخلی و خارجی جمهوری اسلامی ایران ارائه می‌دهد و جایگاهی ویژه برای کشور در معادله قدرت آینده جهان ترسیم می‌کند.

در چشم‌انداز راهبردی مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، نقش‌آفرینی مؤثر جمهوری اسلامی ایران در شکل‌گیری نظم نوین جهانی، مجموعه‌ای در هم تنیده از بایسته‌هایی است که یکدیگر را تکمیل و تقویت می‌کنند. این راهبرد کلان، پاسخی جامع به دوران گذار کنونی و افول هژمونی غرب است و هدف آن، نه تنها حفظ بقا و امنیت ملی، بلکه ارتقاء ایران به جایگاه یک قدرت مستقل، تأثیرگذار و تمدن‌ساز است.

هسته مرکزی این راهبرد، تقویت استقلال سیاسی و اقتصادی است. استقلال سیاسی به معنای تصمیم‌گیری مستقل و نفی هرگونه سلطه‌پذیری است و استقلال اقتصادی که از طریق الگوی «اقتصاد مقاومتی» محقق می‌شود، به مثابه ضامن و پشتوانه آن عمل کرده و ابزار فشار دشمن (تحریم) را خنثی می‌سازد. این دو بال استقلال، پیش‌شرط هرگونه اقدام مؤثر در عرصه جهانی هستند.

در بُعد منطقه‌ای و بین‌المللی، این استراتژی بر دو ستون استوار است: گسترش محور مقاومت و تعمیق همکاری‌های راهبردی با شرق. محور مقاومت، عمق استراتژیک و قدرت بازدارندگی سخت‌افزاری ایران را در برابر تهدیدات نظام سلطه و رژیم صهیونیستی تضمین می‌کند. همزمان، «نگاه به شرق» و توسعه روابط با قدرت‌های همسو مانند چین و روسیه و همچنین همسایگان، راهبردی عقلانی برای شکستن انزوای تحمیلی، ایجاد وزنه تعادل در برابر یکجانبه‌گرایی غرب و گشایش مجاری اقتصادی و سیاسی جدید است.

زیربنای تمام این راهبردها، توسعه علم، فناوری و خودکفایی در حوزه‌های راهبردی است. پیشرفت علمی به‌عنوان منبع اصلی اقتدار در دنیای امروز، نه تنها قدرت دفاعی و اقتصادی کشور را تضمین می‌کند، بلکه با ایجاد خودباوری ملی، به تولید قدرت نرم و الهام‌بخشی برای سایر ملت‌ها منجر می‌شود.

در نهایت، روح حاکم بر این نقشه راه، ترویج گفتمان بدیل «معنویت، عدالت و عقلانیت» در روابط بین‌الملل است. ایران با ارائه این مدل، نظم مادی‌گرا و مبتنی بر زور فعلی را به چالش می‌کشد و با تلفیق آرمان‌گرایی (معنویت و عدالت) با

واقع‌بینی (عقلانیت)، خود را به عنوان مدعی ایجاد نظم‌ی انسانی‌تر و منصفانه‌تر به جهان معرفی می‌کند. در مجموع، این بایسته‌ها یک کل واحد را تشکیل می‌دهند که هدف آن، تبدیل ایران از یک بازیگر صرفاً دفاعی به یک کنشگر فعال و معمار در هندسه جدید قدرت جهانی است.

منابع

قرآن کریم

- سخنرانی مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در نشست مجمع جهانی اهل بیت (ع)، ۲۵ شهریور
- سخنرانی در دیدار با مسئولان وزارت امور خارجه، ۳ شهریور
- سخنرانی روز قدس (۱۷ اردیبهشت ۱۴۰۰، تهران)
- سخنرانی روز قدس، ۱۷ اردیبهشت ۱۴۰۰
- سخنرانی در دیدار با نخبگان و اندیشمندان جهان اسلام، ۲۹ شهریور ۱۳۹۰.
- سخنرانی در خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۲۹ دی ۱۳۹۸
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار شرکت کنندگان در اجلاس جهانی جوانان و بیداری اسلامی، ۱۰ بهمن ۱۳۹۰.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از فرماندهان سپاه، ۲۷ شهریور ۱۳۷۰
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اساتید دانشگاه، ۲۲ مرداد ۱۳۹۱
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار هنرمندان و دست‌اندرکاران صداوسیما، ۱۲ تیر ۱۳۸۹
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از دانش‌آموزان و دانشجویان، ۱۴ آبان ۱۳۷۶.
- بیانات مقام معظم رهبری در اجتماع بزرگ مردم اراک، ۲۴ آبان ۱۳۷۹.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار دانشجویان کرمانشاه، ۲۴ مهر ۱۳۹۰
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار مردم آذربایجان، ۲۶ بهمن ۱۳۹۰؛
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اعضای هیئت‌های نظارت شورای نگهبان، ۱۴ بهمن ۱۳۷۴.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران نظام، ۲۷ اسفند ۱۳۸۰.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران نظام، ۱۱ آبان ۱۳۸۲.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با مردم قم به مناسبت قیام نوزدهم دی، ۱۹ دی ۱۳۸۷.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار مسئولان نظام و میهمانان بیست و هشتمین کنفرانس بین‌المللی وحدت اسلامی، ۱۹ دی ۱۳۹۳.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار دانش‌آموزان، دانشجویان، معلمان و پرستاران، ۱۳ آبان ۱۳۷۱.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران نظام، ۱۸ اردیبهشت ۱۳۸۳.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران نظام، ۲۷ اسفند ۱۳۸۵.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از مسئولان جهاد دانشگاهی، ۱ تیر ۱۳۸۳.
- بیانات مقام معظم رهبری در خطبه‌های نماز جمعه تهران + ترجمه خطبه عربی، ۱۴ بهمن ۱۳۹۰.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از مردم آذربایجان، ۲۸ بهمن ۱۳۸۸.

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اعضای ستادهای: کنگره شهدای امور تربیتی، کنگره شهدای دانشجو و کنگره شهدای هنرمند، ۲۷ بهمن ۱۳۹۳).

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از مداحان اهل بیت (ع)، ۱۱ فروردین ۱۳۹۵).

سخنرانی در دیدار با مسئولان وزارت امور خارجه، ۲۳ مرداد ۱۳۹۶)

سخنرانی روز ۱۴ خرداد ۱۴۰۱ در حرم امام خمینی(ره).

بیانات، ۱۳۷۹/۷/۱

(۱۴/۳/۱۳۹۸).

بیانات در کنفرانس حمایت از انتفاضه فلسطین (۹/۷/۱۳۹۰).

بیانات ۲۱/۱۰/۱۳۸۷

بیانات ۱۳۸۳/۰۵/۲۵

بیانات ۱۳۸۱/۷/۳۰

سخنرانی ۲۵ شهریور ۱۳۹۳ در دیدار با فرماندهان سپاه

سخنرانی در دیدار با مردم تبریز، ۲۹ بهمن ۱۳۹۹

دیدار با مسؤولان وزارت خارجه، ۲۳ مرداد ۱۳۹۶

ارتباط تصویری با هیأت دولت، شهریور ۱۴۰۰.